

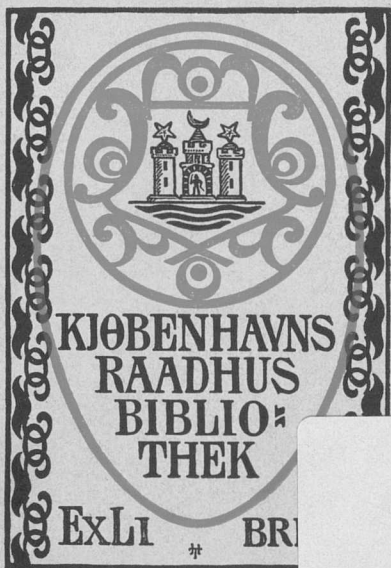
591973762

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

09.4637 Brønshøj Mø

RHB

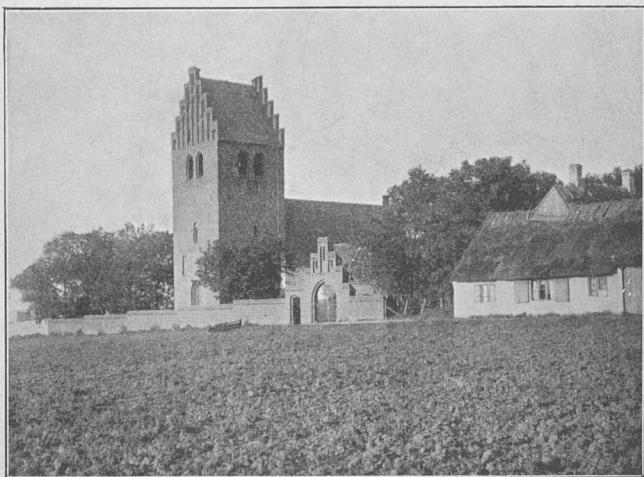

09.4637 B

MØ

Ex. 1

FRA DEN GAMLE LANDSBY
BRØNSHØJ BY
GENNEM 200 AAR
AF
VALDEMAR MØLLER

KØBENHAVN

H. HAGERUPS FORLAG
MCMXXII

FRA DEN GAMLE LANDSBY

FRA DEN GAMLE LANDSBY
BRØNSHØJ BY
GENNEM 200 AAR

AF

VALDEMAR MØLLER

MED ILLUSTRATIONER

KØBENHAVN
H. HAGERUPS FORLAG
MCMXXII ^{16/10}

09.42

Bn 99

mφ

Oplag: 850 Ekspl.

2196

FORORD

Ved at sysle med Brønshøj gamle Rytterskoles Historie fandt jeg saa meget Stof vedrørende Personer og Tilstande i Brønshøj By, at dette gav mig Lyst til at øse af alle de Kilder, det var mig mulig at opdrive. En Fortegnelse over disse findes bag i Bogen.

Hos de fleste Mennesker findes gerne en Trang til at vide noget om »gamle Dage« i den By og Egn, hvor de lever; det giver Forstaaelse og Dybde i deres Syn paa Tider og Mennesker, paa Udviklingen i det hele, det knytter Fortid og Nutid sammen og opelsker ofte en Slags Hjemfølelse, som ikke er ilde.

Maatte denne Bog yde et lille Bidrag i saa Henseende, er Hensigten med dens Fremkomst naaet.

Valdemar Møller.

Maj 1922.

INDLEDNING

BRØNSHØJ er en gammel By. Om Navnets Oprindelse er Meningerne delte. I de ældste Beretninger skrives det Brøndshøj, senere Brøndshøi eller Brøndshøj og sidst (i Beg. af det 20nde Aarhundrede) Brønshøj. Nogle vil mene, at Brøns kommer af Bryn, altsaa Brynshøj, o: Bakken, hvor Skovbrynet begynder. Dette er næppe rimeligt. Mere sandsynligt tydes Brøns som Næs; rimeligvis er den store Søborg Mose Resterne af en Vig, som Øresund har skaaret ind, og et Næs har altsaa strakt sig ud til Stranden mellem Kalvebodstrand og Sundet. Paa et Højdedrag her er Brønshøj By bygget. Dette faar nu være.

Det er sandsynligt, at Egnen har været Boplads i den graa Oldtid netop paa Grund af Vigen eller nu Mosen. Ganske vist findes ingen Oldtidslevninger bevaret (uden en Gravhøj paa Husum Mark), men disse er formentlig forsvundne i Tidens Løb, da Egnen har været tæt befolket, og Jorden længe dyrket (ligesom paa Amager). Egnen omkring Hovedstaden har jo ogsaa kendt til Fjender, hvis Huseren ikke gik sporløst hen over den. —

Jordegodset herude hørte under Roskilde Bispestol, og det vides, at Biskop Absalon († 1201) ejede to Herregaarde *Husoma* (nu Husum By) og *Emendrop* (nu Em-

drup By) begge i Brønshøj Sogn. Han har efter al Sandsynlighed bygget Kirken af Kridtsten, som førtes hertil fra Møen, hvor han ejede Herregaarden Ermelunde. Senere er Taarnet tilført af røde Munkesten, formentlig af Kristoffer af Bayern, der 1443 mageskiftede *Havn* etc.

BRØNSHØJ KIRKE

med Bispestolen og gjorde København til Residensstad. Omkr. 1650 var der et Fløj paa Taarnet med Aarstallet 1452.

Paa Kirkegaarden er fundet Mønter fra Chr. II's og Chr. III's Tid (Grevefejden).

Herom skal senere fortælles mere.

En anden gammel Bygning, men langt yngre, er den gamle Rytterskole, der opførtes 1722—23. Den midterste Del af denne Bygning staar endnu med Tavlen

indmuret over Døren. Men ellers — Degnehuset, Brønshøjgaard, Julianehøj, Kroen og de andre gamle Gaarde og Huse er fortæret af Tidens Tand eller forandret saa meget, at lidet eller intet af det oprindelige er tilbage.

Byens Beliggenhed som Nabo til Hovedstaden har gjort den til et »historisk« Sted. Svenskerne var her 1659,

Korfitz Ulfeld og Leonora Christine har færdedes her; 1718 oprettedes det københavnske Rytterregiments Distrikt, og der var Regimentsskriverstue i Brønshøj. Adskillige saakaldte »fornemme« Folk havde Lystgaarde her.

Fra de gamle Tingbøger, der er opbevaret fra 1621, haves Beretninger om Tvistemaal, der blev afgjort paa Birketinget i Ballerup; vi kan læse om Tingmændene, der mødte for hvert Sogn, og ofte — foruden at være Vidner — var Stedfortrædere for de stævnede Parter.

Skøde- og Panteprotokoller (fra 1699) fortæller os om Ejendomsoverdragelser, Laan etc., og ofte nævnes Beboere fra Brønshøj der. Kirkebøgerne fra Brønshøj (fra 1660) giver ogsaa en Del Oplysninger. Begivenheder og Personer vil nu rykke frem i Tidsfølge, og mange Steder vil de gamle Beretninger træde lyslevende frem og tale deres eget Sprog med den gamle Skrivemaade. —

I.

1659—1720.

Da Karl Gustav anden Gang landede paa Sjælland i Korsør Aug. 1658 og rykkede frem mod Hovedstaden, blev der stor Opstandelse. Men Fremrykningen gik dog ret hurtigt, og Ødelæggelsen blev derfor i første Omgang ikke saa forfærdelig. 4 Dage efter Landgangen stod Svenskehæren paa Valby Bakke, og Belejringen begyndte. Naturligvis led Omegnen en Del ved de fjendtlige Rekvisioner.

Da var det, at Hæren efter den mislykkede Storm Natten mellem d. 10ende og 11te Februar 1659 blev lagt ud til Brønshøj. Paa Bakkeskraaningerne ind mod Byen rejste *Karlstad* sig med Træbarakker og Skanser. Ved

Grundudgravninger er der nu og da fundet Sværd og Stormhjelme. Svenskekongen havde selv sit Kvarter paa Scheelens Gaard i Utterslev. Til denne Baraklejr blev de nærliggende Skove forhuggede, Gaarde og Huse nedbrudt, og Tømmeret ført til Lejren, Hø, Halm, Saasæd og Kreaturer blev taget fra Bønderne. Præstegaarden delte Skæbne med mange andre Gaarde, og Kirken blev indrettet til Ammunitionsværksted og -lager. Her forfærdigedes bl. a. de smaa »Haandgranater«, der ikke var større end et Æg, men hængte sig fast paa det, de ramte, og eksploderede. Lov og Ret var nu et tomt Begreb, der er ingen Ting- eller Kirkebøger fra den Tid. Tingbogen fra 1660 giver et godt Billede af den Ødelæggelse, Byen og Sog- net led.

»Brønshøj Sogn og Bye: Anders Jensen findes paa steden och haffuer intet Saaed i hele Gaarden, Arent Pedersen i lige maade ehre tilstede og haffuer Ingen Sæd, Huus eller Wærrelser, Jørgen Bundis gaard er Øde og Ingen folck paa steden, Manden er død, Anders Børen I lige maade paa steden och Ingen Sæd till gaarden. Ley-erne er plantet paa derris gade plads och March, saa derris Huuse med alle er affbrudt och der thill Armod og Rui-neret. Noget af Arent Berents Huuse ehr bestaaende.

Emendrop: disse fiire Gaarde paabyggede af forrige Eyermand ehre gandske affbrudt och øde, Ingen Sæd derthill i dette Aar er bleven saaed.

Utterslou: Mads Nielsen, Jørgen Pedersen, Hans Jørgensen, Niels Michelsen och Hans Pedersen foreskrevne Mænd ehre paa stederne i hytter, Gaardene af Fjenden gandske affbrutt och øde. Ingen Sæd derthill dette Aar. Povel Tønnesen, Herids Foget (Herredsfoged), Thidemand

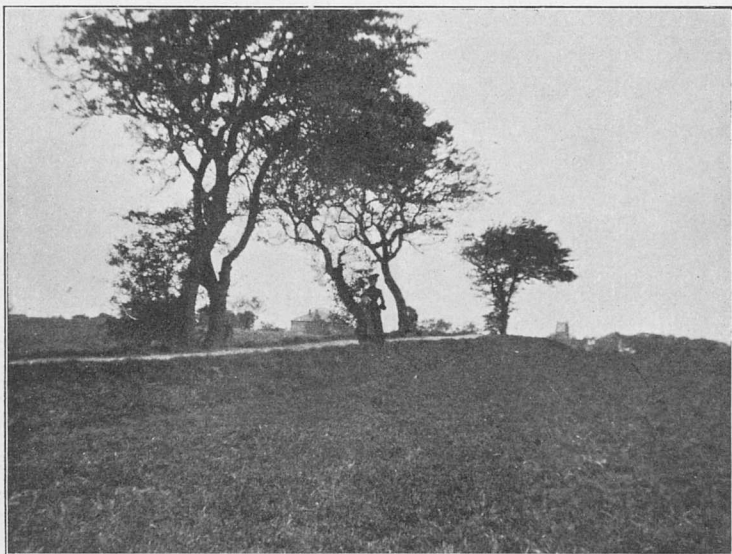
Oelsen, Sognefogett och Morten Koch, disse trey gaarde ehre aff Fjenden gandske affbrutt och øde, ingen folch paa steden eller saaed derthill dette Aar. Beklagis endnu at lide stor schade aff ryttere som borttage deris høe och føre dett I Sække paa derris Heste till Kiøbenhafn.

Husum: Christian Worm haffuer saaed hele i sin gaard thou Pund Biug (Byg) Sæd som er gandske Ringe paa wækst och 4 L. ~~Ø~~ Haffre Sæd, Gaarden er meget brøstfældig, kand dog Regnes ved magt. Mette Sl. (Salig) Aage Jørgensens gaard er i lige maade meget ruineret og slet Ingen Sæed thillsaaed dette Aar. Niels Søfrensens Gaard een Tønde Biug, Peder Mogensen saaed 4 Skiepper Biug, Gaarden ehr meget ruineret, Peder Rasmussen haffuer Ingen Sæd saaed. Gaarden meget ruineret och en deel affbrutt. Hans Jørgensen Isaaet 4 Skiepper Biug, gaarden ved magt. Christen Jespersens gaard ehr ilde aff fiender medhandlet och forderffuet. Ingen Sæd derthill i Aar. Store Peder Jyde, hans gaard findes iche mere Huus paa end Stuelængen, dee andre aff fjenden affbrutt, Michel Andersens gaard er i lige maade Ruinerit och forderffuet, Jens Jensens dee thou (to) lenger er affbrott och Indted saaed uden en Thønde Biug.

Vandløse: Hans Jensen och Morten Christensen deris Stuelenger staaer, dett øffrige och paa dee andre gaarde der i byen aff fienden ruinerit och affbrutt. Ingen Sæed saaed till Byen dette Aar.«

I ovenstaaende Beretning nævnes, at »noget af *Arent Berents* Huuse var bestaaende«. Denne Mand ejede et *Teglværk i Brønshøj*, det blev ødelagt af Fjenden 1659. Han er bekendt som topografisk-statistisk Forfatter, levede

1610—80, blev 1648 Raadstueskriver i Kbhvn., 1669 Raadmand; var en driftig Mand, der byggede en Del i København. Han ofrede store Summer til Fædrelandets Bedste, laante ofte Kronen Penge og blev efterhaanden en meget betroet Mand paa højeste Sted. Han har skre-

CARL GUSTAVS TJØRN PAA BRØNSHØJ BAKKE

vet »Danmarchis och Norgis Fructbar Herlighed«. Ofte forstrakte han Kronen med Penge, og denne pantsatte da Landgildet (Skatten) paa sit Gods. Her skal anføres et Pantebrev fra Fr. III — udstedt faa Dage efter Stormen paa København — til Arent Berentzen paa Landgildet for Brønshøj By:

»Wy Fredericus dend Tredie met Guds Naade etc. giøre witterligt at efftersom os Elskelige Arent Berentzen, Byeskriffuer i vor Residence Stad Kiøbenhaffn effter woris naadigste Ansøgning thill Guarnisonens underholdning her samme steds udi Reede Penge underdanigst forstragt haffuer Ett Tusinde, Ett Hundrede Tresindstye og siu (1167) Rixdaler, saa haffuer wy paa wor och Cronens vegne med woris Elskelige Danmarckis Riges Raaders Raad, Willie og Samtøcke I denne farlige och store Nødes og Beleirings Thid och thrang foreskrevne summa till foreskrevne Arent Berentzen pantsatt, saa och hermed pandsetter, Efterskreffne wore Gaarde och gods liggendis paa Kiøbenhaffns Slots lehn, Sockelund herrit, Brøndshøj Bye Hans Lauridsen thøa Pund Biug, It lamb (et Lam), en gaaes, thou Høns, thou Thønder Haffre, Jørgen Lauridsen Bunde thou Pund Biug, It Lamb, thou Høns, thou Thønder Haffre, Anders Jensen Fiire Pund Biug, It Lamb, en gaaes, fiire Høns, fiire thønder Haffre, Niels Michelsen fiire Pund Biug, Itt Lamb, en gaaes, fiire Høns, fire thønder Haffre.«

Kiøbenhaffn Slot 20. February 1659.

Under vort Zignett

Friderich.

Det bemærkes, at iflg. Arent Berentzens omtalte Bog var 1 »Pund Biug« = 24 Skæpper = 4 Tdr.; Havre blev maalt i Tøndevis, Byg i »Pund«. Rug og Hvede omtales ikke og er formentlig ikke blevet dyrket. A. B. laa ogsaa i Proces med Bønderne om Landgildet. Paa denne Tid levede (1660) *Salomon Nielsen*, Smed i Brønshøj. Han

førte mange Processer: med Christian Worm i Husum, med Enken efter Aage Jørgensen ibd. Der var nok ogsaa en »Gaasehistorie«, som her skal berettes:

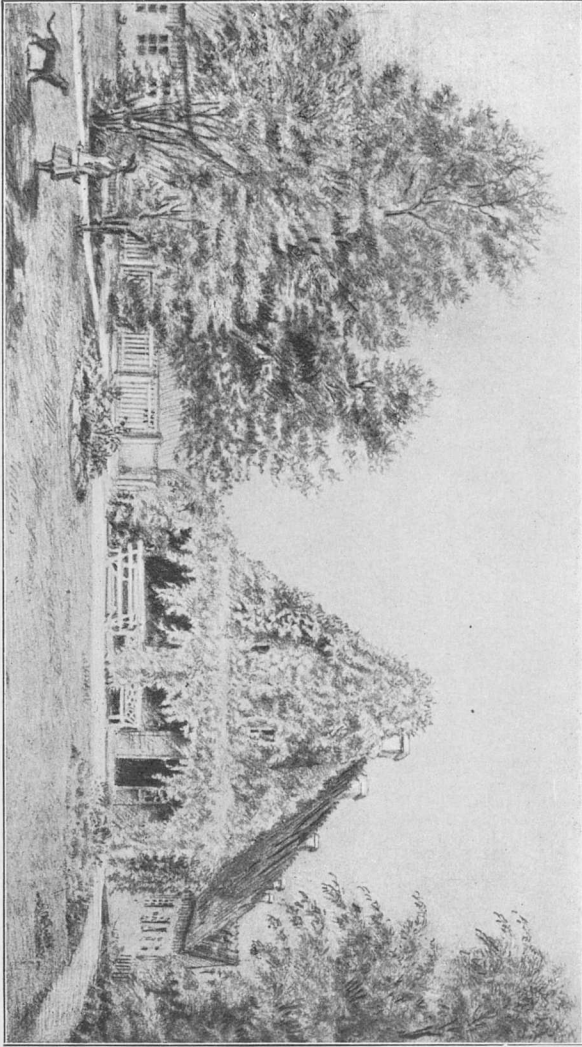
»Salomon Nielsen, Smed i Brøndshøj ved Kaldsmænd (Stævningmænd) Jens Jørgensen og Jens Larsen begge Huusmænd i Brøndshøj, huilcke hjemblede att haffue hidkaldet Antoni Smed i Høsterkiøb thill Vidnesbyrd at paaføre och till Spørgsmaal at suare saa och hiemblede at haffue hidkaldet Rasmus Madsen i Brøndshøj, Suend Jensen och Joen pedersen ibd.: Samtlig derris Sandhed at widne anlængendes 14 støcker gies, som Salomon skall haffue leffueret thill Antony Smed ived 8te eller 14 dage effter Suenskernes Indfald her i Landet. Saa fremkom Rasmus Madsen och afflagde sin æd effter Recessen at hannem er witterligt, at Salomon Smed og hans Hustru dreff bemelte 14 støcker gies, siuf (7) gamle og siuff unge, fra Eberroed och till Høsterkiøb och siden saae samme gies sidendes uden for Antoni Smeds Huus och Rasmus adspurde Maren Salmon quinde hvi hun iche Indlagde giessene om Nattethide, suarede hun at Antoni maa gierne luche dem ind och thage vare paa dem, fordi hand schall haffue 5 eller 6 af dee unge for dee andre at passe. Suend Jensen i Brøndshøj effter afflagde og vandt (forklarede) ligesom Rasmus Madsen før hannem wondet och udsagt haffuer, och effter adt Suend vore at boe der i Byen, saae hand jævnlig och altid adtt bemelte gies af Anthonis Børn fremdreffuen thill Antonys Huus och kunde Siunues (synes) at der kunde wehre ungefehr en Snes unge gies. Dette var samme och witterligt, at Antonis quinde solde gassen som hørde till dee gamle Gies. Salomon vare Things Vidner begierendes.«

Bønderne blev flere Gange stævnet til Tinge for at betale Restancer. De svarede, at de havde intet, de »havde saa megen tyngde, at de ikke kunde svare Landgilde.« Jorden var ikke passet, da de havde været i Ægtkørsel for »Officerer, kgl. Tienere, Soldattere och deris Pagasi«.

Overfald og Røveri ved Nattetide var heller ikke ualmindeligt. Lovløsheden fulgte i Armodens og Fortvivlelsens Kølvand.

I denne Tid var *Claus Muhle* Sognepræst »till Brøndshøj och Rødoure«. I Tingbøgerne benævnes han Claus Pedersen, Guds Ords Tiener til Brøndshøj og Rødoure Menigheder. 1675 indstævnede han forskellige Tiendskyldnere til at møde paa Birketinget i Ballerup, og 1680 var han selv indstævnet som Vidne i en Sag mellem Bispens (Hans Bagger) og Thorsten Nielsen, der drev Bispens Gaard i Brønshøj. Bemeldte Thorsten havde tilladt nogle af Beboerne at skære Tørv i en Mose beliggende paa Præstegaardens Grund i Brh. Claus Pedersen (Muhle) mødte ikke personligt, men lod i Retten fremlægge en Attest. Derimod aflagde Degnen, »Substitut i Brøndshøj«, Peder Knop, Ed paa, at han havde set et Par Bymænd skære Tørv paa omtalte Sted.

1675 hedder det om Vejene: »I Brøndshøj er et ulouligt Hull, som kand koste at opfylde og reparere 4 Slettedaler; paa Brøndshøj gaede er Weyen gandske brøstfældig, som Leyerne vedkommer at holde ved liige, vil kaaste 4 Dlr.« Flere Steder var der »uloulige Ildsteder« i Husene, og nogle Steder »loulige«. 1664 vare følgende Gaarde »ved Magt«:

DEN GAMLE PRÆSTEGAARD

Peder Nielsens	}	der hver skulde svare 9 Mark 2 Sk.
Niels Christensens		
Hans Hansens		

og Nogenledes ved Magt

Iver Madsens

samt en øde Gaard tilh. Rasmus Pedersen

Hertil kom Bispensgaard, som »Thorsten Nielsen paa-boer och er hans Præstegaard til Sognet«, samt *Præsteholmen*, »en Jord bruges af Hr. Claudius Encke«.

Som en Slags Erstatning skal Claus Muhle som Gave have faaet den Grund, hvorpaa Brønshøjgaard blev bygget. Men Præstegaarden blev da omsider opbygget, og d. 6. Juni 1676 holdt han Bryllup for 2den Gang med *Kirsten Klemensdatter*, de blev viede af Mag. Henrich Bornemann. I forrige Ægteskab med *Else Nielsdatter* havde han levet paa 19de Aar. »Gud gifve lykke«, skriver han i Kirkebogen. Hans Eftermand i Embedet var Nordmanden *Oluf Olufssøn Schanche*, f. 1653, Stud. fra Trondhjem 1675. Han var tillige Præst ved St. Hanses Kloster; hermed menes sikkert Pesthuset uden for vestre Port. Hans Hustru var en Datter af Claus Muhle. I næsten et Aar havde en »Negerdreng« sit Ophold i Præstegaarden og blev undervist i den kristne Lære, hvorpaa hans Daab fandt Sted d. 19. Augusti 1687.

»En Morian, som var 15 Aar gammel, kaldet *Sigvert*. Denne var Hr. Estats Raads, velæle og velbaarne Hr. Luxdorps tiener, kommen fra Bengala udi Ostindien, hidbrågt ved Hr. Admiral Sigvar Adeler, som var Gubernator paa Hans Maj'st Fæstning Dannebrog udi Ostindien, men døde paa hidreisen. Samme bleff senere

kaldet *Sigvert*, hans navn var tilforn *Docter*, som de kalded ham paa skiemt. Han kom til luxdorph Mad. frue H. H. General Admiral Adelters Jomfru, som H. Luxdorph fik till sin kiereste. Hos mig var hand til information ungefair et Aars Tid. Han gjorde aabenbar sin bekiendelse for Guds høye Alter og fornøveligen gjorde rede for sin Christendom liudeligen med alles forundring.

Fadderne vare disse:

Hr. Etatzraad Luxdorph og hans frue
 Hr. Krigsraad Sten Andersen Bilde og hans frue
 Hr. Etatzraad Schiller og hans frue
 Hr. Krigsraad Harrebo og hans frue
 Hr. Cancelliraad Docter Willum Worm og hans frue
 Hr. Consistorial Raad Biscopen og hans frue
 Hr. Oberst Trampe og hans frue
 Hr. Admiral Gedde og hans frue
 Hr. Assessor Povel Nielsen og hans frue
 Hr. Assessor Lemvig og hans frue
 Madame Meyer Cron
 Madame Præsident Reisens
 Hr. Etatz og Justitz Raad Mule og frue
 Hr. Cammer Raad Elers og frue
 Hr. Assessor Lechmann og frue
 Hr. Toldforwaalter Skiildsen og kiereste
 Monsieur Peter Klauman og hans kiereste
 Hr. Amptsforwaalter Jacobsen og kiereste
 Mons'r Wigant.

Alle disse fornemme Høye Herrer og Personer offrede omkring alteret, og effter dennem fulde enhvers Laqvay og Tiener, som alle offrede werd.

Fra Predichestoelen holdis bøn, for alteret bleff holden Oration Jux ta Diction Ack 10, v. 47—48, som aff mig ved Hendes Naade bleff forhandlet og hand effter gjorde løfthe, bleff døbt og nu straks efter Dom. XIV p. Trin. stod og anamit d. H. Nadveres Sacrament. Gud styrche hannem i det gode og bevare ham uskatterlig till vor Herre Jesu Christi Dag. Amen.«

En lang Række Kareter har ført Herskaberne med Lakajer og Tjenere ud til den lille Landsbykirke, og Begivenheden har nok været Samtaleemne i lang Tid i Landsbyen.

I det hele taget spillede Kirken, og hvad der foregik, en betydelig Rolle. Præsten blev betragtet ikke alene som en »lærd« Mand, der havde gaaet i den »sorte Skole«, og for hvem man derfor havde Ærefrygt, men han ansaas tillige som Stedets rette Øvrighed. Ofte forefaldt der Begivenheder, som kunde øve Tiltrækning. D. 6. Oktbr. 1681 blev Unnich Friederich og Frue Kirstine Sinclair i Uttersleuf paa Munchegaarden ægteviede og stod hun samme Dag Skrifte for begangen Leirmaal med bemelte Person, da hun ved ham havde aulet Tvillinger, som bleve døbte 1680. Sligt kunde — ligesom nu — hænde selv i »bedre« Familier!

Menigheden ∴: de bosiddende Folk havde bestemte Pladser i Stolene. Paa den ene Side var Mands-Stolene, paa den anden »Quinde-Stolene«. 1684 kom der en »Anordning ved Brøndshøy Kirches Quinde-Stoele, huor effter boe quinderne udi same sogn sig her effter haffuer at rette og deris plads tage:

Nr. 1

Patronens Stoel.

Denne Stoel forundis welbyrdige Frue Else Pasberg

i hendis tid, ellers at høre Bispen og hans Hus allene.

Nr. 2.

Præste-Stoelen.

Denne Stoel for blifver for Præstens Hustru der paa steden, hendis børn og folch.

Nr. 3 og 4

Bispegaardsholm og stoel for brude og børn, som skulle døbes.

Denne Stoel skal høre til Bispens gaard i Brøndshøye og den, som den beboer, dog at børn, folch saa vel som Quinder, som bær Børn til Daaben, sidder udi tillige med alle, som noget sligt forefalder, der søger Sæde.

Nr. 5.

Husum Gaards Stoel.

Denne Stoel for blifuer til Husumgaard og de, som den bebo med folck og tiunde (3: Tyende).

Nr. 9 Anders Jensens Quinde i Brøndshøj

- 11 Peder Niensens — - —
- 12 Peder Larsens — - —
- 13 Peder Christensens — - —
- - Karen, Sl. (3: salig) Niels Christensens Quinde i Brh.
- 15 Hans Hansens — - —
- 16 Bondegaarden, Præsten dyrcher i Brøndshøj
- 19 Brøndshøj Giestehuus
- - — Kroe
- - Smiddekonen i Brh.

Der var 20 Stole paa hver Side af Midtergangen, og i hver Stol Plads til 4 Personer. Her er anført Folk fra Brøndshøj.

Folk sad efter »Rang, Stand og Næringsvej«. Først Honoratiories, saa Gaardmændenes Koner og endelig »Huus-Quinderne«.

Det hedder videre: Resten af Huus Quinderne maa søge Stoele Steder i Taarnet.

Aaret efter 1685 i Decbr. kom »Anordning med Brøndshøy Kirches mandskabs Stoele, huor effter samptlig Boemænd, Huusmænd og Sognemænd udi same sogn sig her effter hafver at rette og deris stoele-sted oc sæde at søge som følger:

Nr. 1 Kirchens Stoel

- 2 Husumgaards Stoel
- 3 Scheelens Gaard i Urtisløff
- - Munchens — - —
- 6 Peder Larsen i Brøndshøy
- 8 Peder Nielsen ibd.
- 11 Bondegaarden i Brøndshøy, som Præsten dyrcher
- 13 Hans Hansen i Brøndshøy.

Den yngre skulde »vige af weyen« for den ældre.

Endelig »adwaris samptlige Sogne Mænd og Boemænd icke at opfylde Kirchens Stoele med deris tienestetiunde eller for megen ungdom. Mend hvis noget lidet kunde være tilbage for fremmede Gudsbørn, som kunde til Kirchen ancome Guds Ord at høre, da dem dertill indlade. Man tilholdes samptlig tienestetiunde af mandkøn og ungdomen at søge pulpituret schicheligen (!). Huusmændene I sognet maa søge til de stolesteder, som er under taarnet.«

Anordningen er skrevet af Biskoppen. Han ejede — som anført Gaard i Byen — og havde fra gammel Tid

haft Sognet som Annex til Frue Kirke. Sognepræsten i Brønshøj var egentlig en Slags Vicepastor eller Capellan for Biskoppen.

Af mere »notable« Personer, der holdt Bryllup i Brønshøj Kirke i Schanches Tid skal nævnes:

1687: Anders Pedersen Rostock, Sognepræst paa Anholt og Hr. Claus Muhles Datter Claudia.

1687, d. 23. Oktbr.: Lauritz Nielsen Swan og Margaretha Clausdatter Muhle. Brudgommen var Degn til Udbye Meenighed og Bruden Hr. Claus Muhles Datter.

D. 1. Decbr. 1687 døde Mag. Oluf Schanche, han blev bisat d. 9. Decbr. »straks inden for Kirkedøren«. Han blev kun 34 Aar gl. Da Brønshøj Kirke i Beg. af 1890erne gennemgik en Restauration flyttedes hans Ligsten ned til den nordre Kirkegaardsmur og blev indmuret der. Indskriften lyder:

»Her Under Huiler Dend Hæderlig og Høylærde
Mand. Mag. Oluf Schanche fordum Guds
hellige Tienere til Brøndshøj Rødouere og S. Hanses
Closter som Døde

1 Decembris 1687 i sin Alders 34 Aar Tillige med
Hans Kiereste Dend Hæderbaarne Dydige og Gudelskende
Matrone Dorothea Clausdatter Mule, som Døde den
i sit Alders Aar

Gud fryde Dem med en glædelig Opstandelse
paa dend yderste Dag.

Her Huiler Schank i fred en ret Johannis mage
som i Guds menighed kund Siæl og Aand betage
Hand lyste andre vel, Hans lys derfor gik ud
og nu hans S. Siæl i gieme haver gud.

Denne Steen tilhører Dem og Deris
arvinger.

Man lægge Mærke til, at Dødsdagen og Alderen for Præstekonen ikke er anført. Hun levede videre og indgik Aaret efter »d. 4 July 1688« Ægteskab med Eftermanden i Embedet. Schanches Eftermand var Mag. Niels Hansen Glomseus. Det var ret almindeligt i de Tider, at Enken giftede sig med Eftermanden.

Det har sikkert været med tungt Hjerte, Enken skiltes fra Manden; kort efter Nytaar 1688 fødte hun en Dreng, der fik Navnet *Oluf Schanche* og blev døbt 23. Februar.

Faderen var: Sl. (Salig) Mag. Oluf Oluffsen Schanche
Moderen - : Dorothea Clausdatter Mule

Maren Arved Michelsen bar det
frue Bispinden holdt det over (Biskop Bornemanns Hustru)
Dend Svenske Envoie Hs. Excellenz Barchmann
Hr. Oberst Sten Andersen
- Amptsforwalter Anders Jacobsen
Mon's Lorentz Hebbelou
Jomfr. Marie Adler
Madamme Klaumans

Til Belysning af Sæderne i Schanches Tid anføres efter Kirkebogen:

1686 »Begravet en aff Kongens Staldkarle som druknede sig selff udi Urtisløff Søe, var forstørret (!) og rasende Amptmanden gaff tilladelse til at begraves i Christen Jord her i Kirchegaarden effterdi han laa paa dette sognes jord.

1686, 21 July U-echte Drenggebarn Christian	{ faderen Hendrich Christensen eller Hendrich Roeskild, Soldat af Castellet under Captein Po- wiches i det sorte Regiment Moderen Ane Niels Daatter

Hun kom her till Byen og fødte barnet paa gaden, gaff sig ud for at være Hendrich Christensens echte Quinde. Jeg lod hende indføre udi Birgitte Petters Huus at hun med barnet iblant sviin og Creature iche skulle omkome paa gaden. Og loed strax bud schiche ind udi Castellet i Kiøbenhaffn med missive om at forhøre og Ober og under Officerer sligt at notificere; da erholdte jeg skriffelig tilbage, at bemelte Hendrich Christensen effter Examen vedgich hand var barnefader, men at Hand er en giffit mand og haffuer Echte Hustru.«

1686. »Et Drengbarn Niels: Hun kom at laane Hus om Natten till Karen Niels Christensen og dem uafvidende fødte barnet I deris lade Hus og kom till Hende i Nøden hun raabte. Karens Daatter og Boell Schaanings vare i Kirchen hos mig med Degnen da jeg døbte det før hun vilde med barnet bortfare. Begge vare Tiggere som omløbe.«

1686. Ofte skrives der om »en fattig Mand eller Quinde, som var komen af Pesthuset, og Manden hafde en pesten Quinde till Hustru.«

1685 boede Jomfru Anna Sophie Uldfeld paa Husumgaard; hos hende opholdt Leonora Christine Ulfeld sig fra 22. Maj 1685—Oktbr. s. A. Man maa antage, at hun har været i Brønshøj Kirke og hørt Schanche prædike.

1683 havde Bispem Sag om Grunden, hvorpaa Krohuset var bygget; her boede Kromanden, *Jens Jørgensen*. Bispem paastod, at den hørte til Præstegaarden, hvorimod »Kongl. Majst.'s Ridefoged Friderich Eisenberg« mente, at det ikke havde været »Thoffte eller Pløye-Jord, men Gade-Jord, huorpaa fordem (under beleiring) aldrig

stoed Huus, men siden dend tiid er bleffuen opbygd og beboed«. Ridefogden vandt Sagen.

1684 havde »Mag. Olluf Schanche, Guds Ords Tienere til Brøndshøy og Rødoffre Sogne ved Stockemand Hans Lauridsen i Brøndshøy indsteffnet Citanten *Anders Jørgensen*, H. M. Norske Postmester i Kiøbenhaffn«. Det viste sig, at Oluf Schanche skyldte 540 Slettedaler til Anders Jørgensens Stifdatter Maria Rebecca Skierrebeck. Der var tidligere faldet Kommissionsdom imellem dem gaaende ud paa, at O. S. skulde betale 50 Slettedaler hver »11 Juny Termin«, men Postmesteren mente nu, at Præstens Omstændigheder var saa gode, at han i St. for de 50 Slettedaler kunde betale 50 Rdlr. aarlig. Præsten modsatte sig denne Ordning og paastod samtidig, at han havde nogle Bøger og et malet Skab til Gode, som han i sin Tid havde laant hende. Dommen lød paa, at »Magister O. S. hafde giort et got partie med et hederlig och formuendis Egteskab, huoraff hand nu et Rigere boe og Rundeligere ophold haffuer End dend tiid Hand var Magister och ingen Hoff haffde sig igien at befrie, hand derfor bør betale 50 Rdlr.«

1685 »lød Mag. Oluf. S. opliuse og vurdere en liden bruun stierned Hest som er snupped (med hvid Tegning paa Mulen) och stochromped med en hviid Bagfoed och 1 Støcke af det venstre øre og indted anded — bleff vurderet af Hans Lauridsen i Brøndshøy for 3 Mark.

Samme Aar hidstævnedede han »*Anna Friederigs* boende paa Papirsmøllen i Løngbye angaaende en Orne eller Svin, som Mag. O. S. er Eyer til — en hviid Orne med en sort Plet paa huer øre«. De to Kaldsmænd saa »grand-

giffuelig at dend var Mag. O. S.'s Orne;« de vilde tage den paa Vognen, men saa kom Anna Friederigs løbende »och sagde, at det var hindes Orne, saa de maatte kiøre thillbage och iche maatte faa den med sig.« A. F. mødte ikke i Retten. Efter at det senere blev oplyst, at Dyret havde O. S.'s »Suinemerche« paa, blev A. F. idømt en Mulkt paa »thou Rixdlr.« samt tilpligtet at »forskaffe Mag. O. S. sit Orne Suin igien eller det med threy Sl. Daler at betale«.

Niels Glomseus var formodentlig fra Glumsø (mellem Ringsted og Næstved) og var Stud. fra Sorø 1682. 1691 fejrede han sin Søster, Karen Nielsdatters, Bryllup med Sr. Søren Nielsen Broch »og komme de hid trolovede fra Jylland«.

Samme Aar døde hans første Kone, og 1692, 2. Okt. ses det, at han paany lod sig smede i Hymens Lænker, denne Gang med Jomfru Anna Margrete Fleischer (i forrige Ægteskab med Dorothea Muhle havde han levet 4 Aar og 4 Mdr.)

— — Som Medhjælper havde Præsten en Degn. Denne var i Almindelighed Student, idet Eleverne i »Mesterlektien«, 3: øverste Klasse, fortrinsvis havde Adgang til disse Poster. Degnekaldene svarede da ogsaa en Afgift til Latinskolerne; Degnen i Brønshøj »penserede« aarlig til »Vor Frue Latine Schole« i Kbhvn. 6 Rdrl. 4 ₤. Undertiden begyndte teologiske Kandidater deres Løbebane i et Degnekald for senere at overgaa til Præstestilling.

Degneboligen i Brønshøj laa øvre mellem Kroen og Kirkegaarden, en lang, lav, straatækt 7 Fags Bygning med Udhus og Have. Degnekaldets Indtægter bestod i den saakaldte Degnetrave (41 Tdr. Byg), Offer ved Højtidene, en Jordlod, samt Bolig. Sammenlignet med Præste-

kaldet var det ikke ringe. Præstens Indtægter blev omkr. Aar 1700 vurderet til 293 Rdlr., men man vil fortælle, at Degnens Kald gav mere, saaledes at det gamle Ord: Naar det regner paa Præsten, drypper det paa Degnen, ikke passede her. For at raade Bod paa dette bagvendte Forhold, blev der — efter Klage fra Præsten — taget en Korntiende fra Degnen og lagt til Præstekaldet; saa kom der den rette Balance i Tingene. Om en af Degnene vides det, at han stiftede et Legat, ganske vist ikke særlig stort, men det fortæller dog, at der kunde blive noget tilovers. Om en senere Degn skal høres, at hans økonomiske Forhold var elendige.

Degnens Arbejde bestod i, at han skulde lede Kirkesangen, assistere ved kirkelige Handlinger, sørge for Klokke-ringningen (Morgen, Aften og Middag), meddele Ungdommen lidt Undervisning (»Aftenlæsning«, ikke Skole), besørge Embedsskrivelser for Præsten (»Løbedegne«) o. s. fr.

Den første Sogndegn til Brønshøj, som man kender, var *Jacob Knudsen*, der havde Kaldet fra 1668—80. Man vil forstaa, at baade Degn og Præst har haft et større Arbejde med at bringe de forfaldne Sager, timelige som aandelige, paa Fode i By og Sogn.

Fra 1680—1706 var *Peder Olsen Knop* (Stud. fra Kallundborg 1674) Sogndegn til Brønshøj og *Rødovre*, idet dette sidste Sogn blev Annex til Brønshøj 1682. Samme Aar havde de en Datter til Daaben, kaldet *Dorothea*: Det hedder herom:

»Faderen Peder Knop	}	Degn i Brønshøj
Moderen Dorethe Knop		

faddere: Hr. Heidemanns bar det
 Jomfr. Sophie Fris holdt det over
 Christopher Heidemann
 Christen Aalborg Smed fra Westergade
 Jesper Rasmussen, Brænde wiins mand og
 Hans Daatter holdt Christen Huen.«

Man bemærke, at det var »Standspersoner«, i hvert Fald Heidemanns, som var til Stede, ingen af Bondestanden.

Denne Degn fungerede ved »Morianens« Daab. 1706 døde han, Enken levede til 1713.

»1688, d 23 February bleff Peder Knopps Degnens Barn som var dødfødt begrafven.

1689, 4 Juny blef Peder Knops Datter Anna Maria begrafven i Brøndshøj Kirkegaard i den østre Krog ved Vaabenuuset.«

Den tredie Sogndegn var *Anders Jensen*, Student fra Kbhvn., som havde Embedet 1706—1741.

1712, 21. Marts holdtes der Bryllup i Præstegaarden. Det var Mag. N. Glomseus Datter Jomfru *Elisabeth Maria*, som viedes til Mønsr. Christian Nerger. Samme Aar døde Præstens Svigermoder, Oberstinde Fleischer, og blev bisat i Kirken.

Fra d. 17de Aarhundredes Slutning har Glomseus nogle Optegnelser i Kirkebogen, der illustrerer Tiden.

»1692. Blef et uechte Pigebarn ved nafn Maren døbt

Moder en forløben Tøs
 og fader en Soldat udlagt Peder Holm

1692, 24 Novb blev Mette Schrøder paa Husumgaard

begravten, som var besofren af Peder Holm og døde efter sin forløsning.«

Faa Aar efter skete der Ting i Brønshøj, som fik Betydning for Sagernes Gang der, og derved fremstaar ligesom et nyt Afsnit i Byens Historie.

II.

c. 1720—1800.

Aar 1718 oprettedes paa Krongodserne Rytter-Regiments-Distrikter, 6 paa Sjælland; Krongodset ved København skulde omfatte det »Københavnske Rytter-Regiments-Distrikt«. Mandskabet blev taget blandt de vordene Bønder, og det var en lang og streng Skole at gaa igennem, hvorfor ogsaa adskillige søgte at knibe uden om paa forskellig Maade. I Brønshøj skulde første »Liv-Compagni« eksercere; der fra Sognet var i Reglen nogle og tredive Mand. Officererne var oftest af tysk Byrd, og Kommandosproget Tysk. Den eneste Tilløkkelse, der kunde være for de unge ved Soldatertjenesten, var den, at de kunde komme til fremmede Lande og opleve Eventyr. Fr. IV »udlejede« jo til Tider hele Regimentet til udenlandske Magter, der krigedes!

Men i det hele har dette Soldatervæsen næppe højet Byens Moral, som i Forvejen ikke var helt uangribelig. Tit læses der i Kirkebøgerne om barslende Kvinder, der udlagde »Soldat eller Sergiant N. N. som »fader«; »hvilket samme Dag blev indgifvet til Regiments-skriveren«.

Regimentsskriverstuen var i Begyndelsen i Kbhvn., men den blev i Maj 1721 flyttet til Brønshøj og var der til 1740. Regimentsskriveren hed *Thomas Hansen*, og i

»Brøndshøys Giestehus« købte han 16. April 1721 Brønshøjgaard og bosatte sig der. Skødet blev først udstedt 1724, 18. Febr. og »Kroehuset« hørte med i Købet. Det har han formodentlig lejet ud. Brønshøjgaard ejedes nogle Aar før af den rige Raadmand *Becker* (forhen Apoteker), der 1719 overdrog det til Christen Frandsen *Fischer*, som solgte det til Thomas Hansen.

Regimentsskriveren havde et meget omfattende Embede. Han førte alt Regnskabsvæsen, udbetalte Lønninger, opkrævede Fæsteafgifter, var Auktionsholder og Skifteforvalter for Kronens Gods og Bønder samt holdt Session. Han havde Fuldmægtig og var ofte paa Rejse i Distriktet, der Syd paa gik helt ned til Roskilde og Nord paa til Hørsholm. Mange søgte hans Kontor: Ved Sessionen, for at betale Afgifter, ved Skiftesamlinger etc.; vi forstaar, at Brønshøj nu blev et vigtigt Midtpunkt for Egnen, saa baade Kroen og »Giestehuset« har haft gyldne Tider.

Her skal anføres nogle Skrivelser udgaaede fra Regimentsskriverstuen i Brønshøj; de fortæller bedre end mange Ord om hans mangesidige Virksomhed.

»Herved gifves for alle og Enhver tilkiende, at Torsdagen d. 13. Augusti førstkomende skal efter den Kongl. May'st allernaadigste Resolution af d. 3. hujus udi Regimentsskrifverens gaard i Brøndshøj holdis offentlig Auction over den ved Roeden staaende Hafre paa *Præsteholmen*, til huilken tiid og Sted de Lysthavende sig ville indfinde, dog dend høystbydende effter Conditionernes indhold, som paa Auctionsstedet med viidere skal giøres bekendt, kand vente sig tilslagen«.

Regimentsskriverstuen i Brøndshøj 2 Augusti 1722.

Thomas Hansen.

»Mandagen d. 15. Septembris 1722 kundgør Kongl. May'st Regimentsskriver ofver Kiøbenhafns Distrikts Ryttergods Thomas Hansen herved for alle og Enhver af Hans May'st Rytter-Bønder: 1) er Høst-Sessionen for det Kiøbenhafnske Regiments Distrikts Ryttergoeds be-
 raamet at holdes herude i Brøndshøy i min iboende gaard Onsdagen d. 21. Septbris Klocken 8 slet førstkomende, til huilcken Tiid alle og Enhver som noget hafve at an-
 drage eller dee, som skal fæste, sig indfinder 2) Ad-
 vahres alle og Enhver, saavel Rytter som Proprietari Bønder paa Kiøbenhafns District, at de om 12 Dage har dend tredie deel af den os tilkomende Rytterhalm udi Ruug færdig Parat, da de nærmere Ordre herfra Skriverstuen naar og huor de skal kiøre, meddelt worder. Mand vendter, at hver Mand har den eftertanche ikke at sælge Halmen, og Rytter Bønderne som efterdags bliver Attraperet af Udrideren være befundne paa Ærind til Kiøbenhavn at vil sælge, bliver her paa Skriverstuen af ham angivet, huoreffter de maa vente paa deris Fæste at blive tiltalt og søgt.

Brøndshøy d. 15. Sept. 1722.

Thomas Hansen.

De fleste af hans Kundgørelser blev læst paa Gade- og Kirkestævne samt paa Birketinget i Ballerup. »Om Indbrænding af Qvæg og Bæster til Græsning paa Overdrevene«, om »Høe-Auctioner«; der var »Høe-wenge« i

- 1) Hollender marchen (Frederiksberg Mark)
- 2) Kongens Enghave
- 3) Islemarch
- 4) Joenstrups wang.

De hygiejniske Forhold lod sikkert meget tilbage at ønske, men naar man lod »døde Aadsler« ligge i Byen, paa Landeveje osv., blev det dog Kongen og Hoffet for meget af det gode. Det har nok stukket de høje Herskaber for meget i Næsen, naar de fra det nyopførte Frederiksberg Slot foretog Køre- og Rideture i Omegnen. En kongl. Ordre paalægger Thomas Hansen at raade Bod herpaa. Han truer med, at de, som ikke nedgravede Dyrene, blev kaldt paa Skriverstuen til »Straf at lide«. Det var i Slutn. af 1730erne, hvor Kvægpesten anrettede store Ødelæggelser og megen Armod blandt Bønderne. Vejene var yderst slette; man skelnede mellem »god wey« og »ond wey«. Det sidste har nok passet bedst. Hver Vej blev maalt op i alenvis, og hver By fik sin Part at reparere. Med Aars Mellemrum foranstaltedes Vejeftersyn; det begyndte ved »Løgten« (Grænsen mellem Kbhvn. og Brønshøj Sogn; her laa en meget gammel Kro, der først blev nedbrudt omkr. Aar 1900); hvor Brønshøj Jorder begyndte, mødte Bymændene og Forhandlingerne begyndte.

Ellers formede Livet sig i Bondens Gaard og udadtil sagtens som andre Steder; med Bylaug, Oldermænd, Stodderkonge (sidstnævnte maa nok have haft et byrdefuldt Hverv, naar man tænker paa Hovedstaden), Riden Sommer i By, Gadelam og Gadebasse osv.; dog har Hovedstaden som Nabo og Rytterregimentets Oprettelse samt de mange »Honoratiores«, der Tid efter anden ejede Gaarde der, nok øvet sin Indflydelse; om det saa har været til det gode eller mindre gode, faar staa hen. Den aandelige og sædelige Tilstand var i hvert Fald ringe, saa det var et betydningsfuldt Skridt, Fr. 4 foretog, da

han som Kronens Repræsentant eller som en Slags privat Godsejer, lod udgaa Fundatsen om Opførelsen af 240 »Rytterskoler« paa de 12 Distrikter, 20 Skoler paa hvert. Derved fik Brønshøj sin første Skole. Af Regiments-skriveren, Præst og Amtmand blev der udpeget en Plads Syd for Frederikssundsvejen til Bebyggelse. Her opførtes

DEN GAMLE RYTTERSKOLE

Rytterskolen 1722—23 af »Muurmester Sr. Lars Erichsen« fra Kbhvn.; han havde taget Skolernes Opførelse paa Sjælland i Entreprise for 550 Rdl. pr. Stk. Thomas Hansen fik ofte Ordre til at udbetale »Muurmester Lars Erichsen for Skolernes opbyggelse udi Sælland udi Reede Penge eller klingende Mynt den summa 500 Rdl. Tagende derfor behørig Quittering og derefter stemme det til Ud-gift for Cassen.« — Sikkert har den nye Skolebygning

pyntet paa Byen, den var ikke stor, men solidt bygget med Tegltag. Der var Skolestue, stampet Gulv, faste Borde paa nedrammede Pæle — og Bølig til Skolemesteren. Foran Skolehuset laa Byjord, bagved var Haven. I Husets Forside blev indmuret en Sten med en latinsk og dansk Indskrift, der skal være forfattet af Oversekretær Rostgaard:

»Halvtredsindstyve Aar, Gud! har du mig opholdet,
at Sygdom, Krig og Pest mig intet Ondt har voldet,
thi yder jeg Dig Tak og breder ud dit Navn
og bygger Skoler op, de Fattige til Gavn.

Skolens Distrikt omfattede hele Brønshøj Sogn, saa der var lange Skoleveje for Børnene og — om Vinteren — mange Forsømmelser. Børnene i Rødovre skulde gaa til Hvidovre Skole, »hvilket dog aldrig skedte desformelst weyens længde«. I 1740erne fandtes Børnene derfra da ogsaa saa »raae«, at de ikke kunde tages til Præparation (Konfirmationsforberedelse). Først 1749 fik Bisen oprettet en Skole der.

Den første Skoleholder hed *Jacob Riis* og tiltraadte 1724. Samme Aar giftede han sig med Maren Gregersdatter fra Husum. Han var »u-studeret« og om hans Arbejde i Skolen skal senere høres. Der var flere Børn i Ægteskabet, og Maren Riises eller Maren Skoleholders, som hun ogsaa benævnes, optræder ofte som Gudmoder ved Barnedaab, hvor Skolemesteren var Fadder; »Christopher Smid« der i Byen lader ogsaa til at have haft et lignende fast Hverv!

1722 $\frac{4}{10}$ døde Glomseus's Hustru Anna Margrethe Fleischer og blev bisat i Chooret, »ved den Syndre Side«. Men da det »ikke er godt for Mennesket at være ene«,

giftede han sig 3die Gang. Præsten havde jo en stor Bedrift at tage Vare paa! Glomseus havde flere Børn i sine Ægteskaber.

1695, 2. May: »Min Datter *Alhed Maria* fød 26 April og døbt af Biscoppen self Doct. Bornemann

Bispinden bar Barnet

Bispindens Daatter holt Christenhuen

1700. Begravfen min lille Søn *Hans*, halfandet Aar gamel.

1729 mistede han 3 Børnebørn i Juli og August. (En Datters Børn).

Tiderne har næppe forandret sig synderlig i sædelig Henseende fra Schanches og Muhles Tid. Det hedder:

1700, 4 Septembris kom en Egte Quinde fra Helsingør til Kiøbenhafn, hun var fra Schaane udi Helsingborg boende, hendes navn var Cathrine Bernsdatter, hendis Mand Rochel Andersen boendis i Helsingborg, var svanger og Imellem Søborre-Huus og Kiøbenhafn faldt i sin forløsningstiid endog det effter hendis Regning iche siuntes saasom Barnet hafde lif, kom hun i hast til Brøndshøy, begierte Daaben, som hende blev tilstædt i saa høy nødvendig sag til sit lille foster, med hende fulde En Quinde som heed Karen Pedersdatter, boende udi Lavendelstrædet i Kiøbenhafn, som paa weyen hafde giort Vognlag med hende og hafde en Mand Jørgen Tomesen, som kiørte for dem, og en ung Person som endda fult med til witterlighed, som hed Christian Jørgensen.«

De fulgte med i Kirken og Barnet blev døbt.

1736 døde Glomseus og ¹²/₁₀ s. A. tiltraadte *Hieronymus Larsen Aaschou*, før Degn i Søllerød, hvor hans Fader

var Præst. Han var født $\frac{8}{2}$ 1709, Stud. 1723, Candidat 1727. Glomseus havde været Præst i 3 Sogne (Brønshøj, Rødovre og fra 1703 paa Frederiksberg) i næsten halvt Hundrede Aar, saa det var forstaaeligt, om han var blevet noget træt de sidste Aar. Nu blev Frederiksberg et selvstændigt Sognekald og faa Aar efter byggedes den Kirke, der nu ligger ved Frederiksberg Runddel.

At Oplysningen har været maadelig ses af følgende Skrivelse fra Aaschou til Stiftsprovsten. Man erindre, at det var i Kirkeordinansens Tid, hvor det gik ret strengt til:

d. 16 Octob. 1737.

»Huad aarsag Niels Jensen iche er bleven admitteret til Hrs. Bord.

Velædle Velærværdige Hr. Proust.

»Det bedrøver mig artig Dend høye Øvrighed skal faae anledning at falde paa saame tancher om dette sted som Abraham om Gezar at her ingen Gudfrygtighed er at finde, siden et menneske er opdaget, som er 23. Aar gl. og endnu iche har været til Guds bord men jeg vidner for den levende Gud at jeg aldrig har vist saadan et menneske var i sognet førend da jeg for 14 dage siden gich omkring at forfatte mandtal over alle som findes i sognet, deels at løsgiangere som ingen skudsmaal har kand blive udryddet, deels at mandtallet over det fattige væsen des rigtigere kunde blive forfattet, da jeg til største forundring forefandt dette ælendige menneske, der slet intet kiender til Gud, iche kiender een bogstav i nogen bog, jeg maatte da spørge Degnen Anders Jensen huorfor hand iche det hafde for mig tilkiendegivet, der kunde aldt i dend tid jeg har været her bleven raadet boed paa

saadan ugudelighed og forargelse. Hand suarede at hand iche kiendte ham, som er meget underlig; hand som har været i Embedet i 30 Aar. Hans Embede er fornemmelig at undervise ungdomen, var ukyndig i dend sag huoraf Hr. Proust ser huor ilde jeg er faren i den Post. Hand har nu lovet at forfatte mandtal over sognets ungdom og dens udeblivelse til læsning og strax tilkiendegive mig det.

Da jeg ingen underretning fik hos Degnen, lod jeg forældrene til mig kalde som endelig kom efter jeg 3 Gange med trusel hafte sendt bud til dem, jeg tilspurte dem af huad aarsag hand var saa uvidende og de hafde forsømt saadant.

Moderen undskyldte sig, at i hendes ungdom var hun fattig, og ingen skal dend tied hafve skriffuet, hun havde tient i et sogn ofte i et andet og ingen steds lært noget.

Stiffaderen: at da han var komēn under hands opsigst var han aldt stoer, gamel og stifsindet, at han iche kunde bøye ham og derfor iche var komēt til læsning i Skoele, Kirche eller Byen men da jeg spurte videre, huorfor de iche sligt hafde mig tilkiendegifvet, og ladet ham tillige med ald dend anden voxne ungdom komē til mig paa bestemt tied efter tillysning af predichestoelen til Confirmationen kom endelig dend rette aarsag ud, de frygtede hand skulde blive soldat og meente saalenge hand endnu iche hafde været til guds bord, kunde hand iche bruges til soldat, og det som er aarsag med denne er og aarsag med dee andre af det voxne mandskab, som befrygtes at blive soldater, at de fortier deris Alder, og Præsten maa møde og tuinge dem til undervisning og Confirmation. Hand har nu begyndt at gaae

i Skoele, det vil blive meget svært og sildigt med ham, han kand iche læse een linie paa en heel dag, saa een af børnene maa stændig side at læse for ham, jeg besøger ham engang om dagen, naar tieden det tillader. Gud hiælpe mig baade med ham og andre, som min formand har admitteret og er kund lidet bedre end han. Denne menighed har været et asylum for alle vankundige folck, dend er som et gamelt saar, det kand læges men behøver tied og forsigtighed, jeg maae lære mig at lide og paatalis af dem, som menighedens forrige tilstand er iche kiendt, aldt dette skal dog ey gjøre mig kleinmodig, jeg haaber dog de med Jesu hiælp skal blive min glæde og Crone. Gud velsigne min Hiærte Hr. Proust fordi hand undskyldte mig for Stiftamptmanden, jeg skal med Jesu hielp igien glæde ham med menighedens fremvæxt og forbedring. Gud styrche ham med kraft af det høye, det ønsker etc.«

Det maa have været pudsigt at se den voxne Karl mellem Rollingerne, og mon Skolemesteren har været saa begejstret for den Elev?

— — Da der skete Forespørgsel fra Stiftsprovsten om »Skolens tilstand i Brøndshøy Sogn«, svarede Aaschou:

15 Octbr. 1737.

Velædle Velærværdige Hr. Proust.

»Efter befaling tilstilles hermed min underdanige forestilling om den Kongl. Skoeles tilstand i Brøndshøy Sogn.

Huad Skoleholderen *Jacob Riis* angaar, hand har iche studeret, hans capacité stræcher sig ey heller videre end

at lære børnene at læse i een bog, og nogenlunde at skrive. Kunde han forklare for dem, huad de læste, og hosføje et eller flere sprog derud af Bibelen, blev frugten af hans Embed ulige større. Men som ingen kand klage over nogen forsømelse af ham, vil jeg gierne undervise ham og børnene, naar andre Embedes forretninger det vil tillade. Huad børnene angaar, da er weyen mellem Skoelen og de tilliggende Byer saa lang og om vinteren saa Dyb og besværlig, at det er umuligt for de smaa børn at kome igennem, de fattige maa da af fornøddenhed lade deres blive hjemme, og de formuende kiædes ved 2 gange om dagen at skytze dem frem og tilbage. Herpaa raadis ey bedre boed end Skoeleholder antages i de langt bortliggende Byer, der om vinteren kan læse med de smaa børn, det er og skeedt i Husum og Utterslew, de toe byer, der udgør den største deel af Sognet, de løner hver sin Skoeleholder saalænge vinteren varer. Men Beboerne i Wandløse vil ingen holde, de undskylder sig med fattigdom, der og visselig findes hos dem i yderste grad, kunde det skee saa Skoeleholder kunde blive lønet der af de fattiges penge, var det til stoer nytte for de stachler. Endelig foraarsager børnenes forsømelse om soimeren meget til, at frugten af dend kongl. Skoele iche er saa stoer som dend kunde og burde være, da holdis de tilbage af forældrene under paaskud, at de behøver deris tieneste og glemer huad de har lært, det var derfor meget got, der blev sat en vis tied, huorlænge de maatte udeblive.

Naar dette sker skal Hr. Proust næst Guds bistance see en kiendelig forandring til bedring ved dend Kongl. Skoeles tilstand udi Brøndshøy, det jeg af mit hierte ønsker og forblifver...etc.«

Det var altsaa ikke saa helt godt, men vanskelige Forhold har det ogsaa været at arbejde under. Det ser ud til, at Riis har opgivet sit Hverv 1739 og sammen med sin entreprenente Hustru er draget til København. Naar jeg tillægger Skolemesterkonen ovennævnte Egen- skab, skyldes det dels, at hun saa ofte fungerede ved Familiebegivenheder i Byen, dels at der i Skolehuset ofte fandt Barsler Sted af Kvinder fra København, som vel her i Stilhed og for gode Ord og Betaling fandt et Asylum. Et Eksempel fra Kirkebogen 1728:

»Uægte Barn Edele, Moderen Sidsel Bertelsdatter efter Ildebranden fra Kiøbenhafn gjorde Barsel til Jacob Riises i Brøndshøj og udlagde en Karl, der nu var udi Kiøbenhafn Christian Jørgensen, huilket samme dag blev ind- gifvet til Regimentsskriveren.«

Den 12 July 1739 hedder det: »Jacob Riises Hustru i Kiøbenhafn« : hun stod stadig i Forbindelse med Brøns- høj og holdt Børnene til Daaben.

D. 1. Februar 1740 nævnes *Henrich Hiort*, Skole- holder udi Brøndshøj og Johanne Elisabeth Tronier; de havde en Søn til Daaben kaldet Rasmus. Fadderne var alle uden for Bondestanden. Hiort var Stud. fra Sla- gelse Skole 1739. Hans Skolemester-Virksomhed varede ikke længe, idet han overtog Degnestillingen efter Anders Jensen. Denne, der havde mistet sin Hustru 1727, holdt Karl, Heste og Vogne og har nok været ret velstillet. Den 27. Febr. 1741 gav han »50 Slettedaler til Brøndshøj og Rødoure Sognes fattige, som staar hos Præsten. Ren- ten 5 p. Cent. Till disse sognets fattige og ingen andre hver Michelsdag eller Juul at uddeles. Derom er ingen videre Foundation«. Kort efter døde han 3. Marts 1741

»i sit Embeds 35 Aar og alders 69 aar.« Hans Hus blev i elleve Aar styret af Svigerinden. Det hedder: 1737 Begravet Magrete Bastiansdatter, som udi 11 Aar hafde opholdet sig hos sin Svoger Anders Jensen, Degn udi Brøndshøj; lagt under quindestoelene i dend brede gang tæt oppe ved Choeret.«

Præsten Aaschou var ugift de første Aar i Brønshøj. Der har straks været nok at tage Vare paa for ham, som alt er berettet, i Menighed og Skole. De sædelige Forhold var ikke gode.

Her skal anføres et Par Eksempler:

»Moderen, Sophie Henrichs Datter, fødd i Norge, gich her paa Marchen Nat og dag udi 5 Ugers tiid, er iche vel bevaret i sandsen; om fredag nat fich ont her paa gaden, at Dorthé Jens Pedersen boende i mit Hus tog hende ind og fødte barnet der; saaviit hun kand gifve Kundskab udlegger hun en Laqvai nafnlig Anders, som tient hos en Doctor og siges at hafve tient Wilhelm Plato udi Cannichestrædet da hun blef besvangret«.

1737. Begravten et fattigt Barn hos Præsten, der var funden i Friderichsborg Dyrehave, som ingen Kundskab kunde give om huad forældre det hafde men sagde at Hands moder gaaet fra Ham i Skoven, og hans fader var død udi Norge, hand var 12 Aar gamel og kaldtes *Lars*.

Men ved Siden af sin Præstegerning synes det, som Aaschou har haft flere Interesser. I sin Embedsbog skriver han historiske, geografiske Oplysninger, angiver Maal paa bekendte Bygninger i Hovedstaden, anstiller religiøse Betragtninger etc. Hertil kom noget Nyt: Forberedelse til Konfirmationen, der blev indført 1736. Naar

hertil føjes, at Præsten tillige havde Præstegaarden i Fæste og skulde svare Afgift til Bispen, forstaar man, at han ikke har ligget paa den lade Side, selv om han slap for at betjene Frederiksberg Kirke.

Som tidligere anført var Bispen den, der egentlig havde Sognekalderet i Brønshøj, men han lod det besørge ved en anden. Af Fæstebrevet ses, at Præsten i Brønshøj skulde have Præstegaarden »med Agger, Eng, Friiheder og ald tillag, som af Arrilds tid dertill ligget haver, saa længe hand lefver og ved Prædiche-Embedet forbliver.«

Præsten skulde 1) Hver Mortens Dag levere 11 pund Biug, god yrkfærdigt og ustaffeligt Landegilde Korn til hvilcken Kiøbmand det fordiges eller at betale mig med rede penge efter Capitels kiøb.

2) Skal hand og tiene mig med Heste og Vogn, naar Landemoderne skal holdis, item naar andre smaa reiser paakommis.

3) God Vedligeholdelse — ikke lade forfalde, men heller forbedre (!)

4) røgte og gødske Jorden tilbørlig

5) Skal hand ogsaa aarlig til hver Michelsdag afsvare her udi Bispens Residentze et got fæt Lam, En gaas, et par Høns etc.

Vi maa antage, at Aaschou i Regimentsskrivergaarden har mødt sin tilkommende Brud: Anna Maria Urbansdatter Brun, hvis Søster var gift med Thomas Hansen; 31 Maj 1741 holdt de Bryllup, og »1742, Onsdagen d. 25. April Klocken 11 formiddag fødte min kiere Hustru Anna Maria Bruun en Søn til Verden, som 2. Maj blev døbt og kaldet *Urban* Bruun efter sin Morfader Hr. Etatz Raad Urban Bruun Deputered for Financerne.

Cammer Raad Hanssens frue Anna Cathrine Steen
udi Kiøbenhafn bar ham. Min Moster Magrete Basballe
ibid. holdt huen. Min Morbroder Etatz Raad Basballe,
Cammer Raad Hanssen, Jacob Bruun alle i Kiøbenhafn
Min Stiffader Hr. Cramer, Præst i Søllerød, Min Svoger
Johan Gottfrid Echardt, Skovrider paa Eskemose

at hand maa leve, Gud til ære, os til glæde, sig self
til salighed.

Amen.

Og Aaret efter

1743, 13 April velsignede dend naadige Gud min kiere
Hustru Anna Maria Bruun og mig med en Søn, Dend
19 April udi Daaben lod vi ham kalde *Lars*.

Min Svigermoder Etatz-Raadinde Bruun fra Ødemark
Gaard, som holdt ham over Daaben, hendes Søster Cammer-
Raad Hanssens frue holdt Huen, Regimentsskriver Cammer
Raad Hanssen udi Kiøbenhafn, Mag. Søren Lemvig, Præst
i Gladsaxe, Amtforvalter Urban Bruun paa Andtorskow,
Søren Cramer, Kiøbenhafn. Gud lad ham leve til ære,
voris glæde og sin egen Salighed.

1744 hedder det: Hr. Aaschous Søn var død strax
efter fødselen

og Præsten Hr. Aaschou 35 Aar.

— — Vornedskabet havde trykket Bonden i lang Tid.
Det skete stundom, at der blev udstedt »Fribrev« :
Bonden løstes fra sine Forpligtelser. Vi hører saaledes:
»Anno 1725 Dend 29 May Møtte for Retten *Johannes
Laursen* af Brøndshøj ved Niels Pedersen, Tingmand i
Uttersløf og lod læse et af Eieren til Huusumgaard Wel-
ædle Sr. Bolle Luxdorph Roose til bemelte *Johannes
Laursen* udgiven frie Bref for vornede Pligt til bemelte

Huusumgaard at pleye. Dettes Indhold under Sr. Rooses Hand af Dato 16 May 1725 lyder saaledes:

»Kiender jeg underskrevne Bolle Luxdorph Roosse, Eyere til Huusumgaard og her med witterligt Giør, at hafve Frigifvet og løsladt saasom jeg herved For woredede Rettighed, Frigiwer og løslader Johannes Laursen, Barn født paa midt gods Huusum, at Hand her efter maa tienne, Bygge og Boe, hvor hannem det got siunnes og Gud og Lychen hannem det vil forunde uden nogen Hindring af mig eller efterkommere, Huusumgaards Eyere i alle maader.

Til Bekræftelse under min Hand og Zignet

Bolle Luxdorph Roosse.

Roosse havde 1718 købt Huusumgaard af Raadmand Becker, solgte den 1732 til Hans Hendrich Ermandinger, som 1734 overdrog den til Kronen. Jorden blev saa udlagt til Gadehuse, og Gaarden nedlagt.

— Regimentsskriver, senere »Cammer Raad« Thomas Hansen flyttede 1741 til København. Ved Skøde af ¹⁶/₁₂ 1741 havde han købt Præsteholmen for 1600 Rdlr. »klingende Myndt«; denne havde fra Arilds Tid tilhørt 3 Sognepræster i Kbhvn. »for Prædikenens betiening«. (Præsterne ved vor Frue Kirke, Nikolaj og Hellig Geist), og kort efter tilskødede han *Lambert Daniel Karsten* Brønshøjgaard med Kroehus og Præsteholmen, og herefter var Regimentsskriverstuen i Kbhvn. —

Da Henrich Hiort havde overtaget det bedre aflagte Degnekald (vurderet til c. 200 Rdlr.), fik Rytterskolen sin tredje Lærer nemlig *Peter Pilegaard*, som havde Embedet i 40 Aar. (1740—80). 1741 holdt han Bryllup med Birgitte (Birthe) Jens Datter fra Husum. Han var lige-

som Jacob Riis »ustuderet«. De havde flere Børn »1759
29 Decbr.: Peter Pilegaard og Berte Jensdatter:

Ane fød i Brøndshøy Skoele d. 21 Decbr.

og 1764 Skoele Mester Peter Pilegaard og Berte Jens
Datters Hans fød i Brøndshøy Skoele baaret af Frøchen
Domreicher, hosstaaende Jomfru Fogh, Justice Raad Mal-
ling og frue, Lieutenant ved Søetaten Stockflet, Capitain
Kaas og Monsr. Lund paa Kongens Maltmølle paa Chri-
stianshavn.« Som man ser, var det »Rangspersoner«; aaben-
bart har der paa det Punkt staaet en Kappelstrid mellem
Degnen og Skolemesteren! Om selve Skolens Tilstand
hedder det, at »Børnene var nogenledes forfremmede«.

— Da Aaschou døde 1744, blev atter en Nordmand
Præst i Brønshøj—Rødovre. D. ²⁰/₁₁ 1744 fik *Peder Lorentz
Jacobsen Hersleb* Kaldet. Han var født ⁷/₁₀ 1718 paa
Eggergaard i Stods Præstegæld i Trondhjems Stift, hvor
Faderen var Præst, blev Student fra Trondhjem 1734.

1743 blev han Skibspræst. Hans Broder var samtidig
Biskop i København, saa det er sagtens ham, der har
givet Broderen Kaldet.

P. L. Hersleb er sikkert en af de mest begavede og frem-
ragende Præster, der har været i Brønshøj. Med Iver tog han
sig ogsaa af Præstegaardens Jord og Bygninger. Anno 1745
har han »Indtaget følgende mænds Kiør at forre vinteren over:

Lars Jensen i Skindergaden.....	6	Stykker
Povel Svenssen paa Ulfelts Pladtz ..	6	—
Niels Pedersen i Lars Leistrædet ...	3	—
Ane Joensens Enche	3	— unge.«

Og han handlede med Kvæg. »Jeg underskrevne
Hans Harrebo forpligter mig til at skaffe Præsten 20

Høvder Qvæg fra Høsten 1747 til Valborgs Dag 1748 og dertil være ham ansvarlig«.

Brøndshøj, d. 9 Sept. 1747.

Senere hedder det: Hans Harbo 8 Kiør a 5 daler.

Han optraadte ogsaa som Forfatter. 1749, da den oldenburgske Kongestamme havde 300 Aars Jubilæum, udgav han paa egen Bekostning: *Undersaaternes Jubelfryd*, skrevet i Datidens svulstige Stil. Det er en i høje Toner holdt Forherligelse af Kongerne fra Chr. I til Fr. V. Dog tænker han ogsaa paa sin egen Menighed, idet han forfattede: »Andagt at bruge for og efter Skriftemaal til Nytte for Brøndshøj og Rødovre Menigheder«. 3die Gang oplagt Kbhvn. 1765, aflang Oktav. Begge Bøger findes i det kongl. Bibliotek.

Saavidt det kan skønnes har han i det hele taget været en kraftfuld Personlighed; det ses af hans Bemærkninger i Kirkebøger, i Indberetninger m. v., som efterhaanden skal berettes.

1748 giftede han sig med Birgitte Marie Huulegaard, Enke efter N. C. Arsløben i Kongsted.

Der var adskillige Børn i Ægteskabet; det hedder:

18. Oct. 1749: Min Søn *Jacob* fød 11 Octbr. om Aftenen Klocken 6 af min Hustrue Birgitta Maria de Huulegaard, hvis Faddere var Bispinde Bolette Hersleb, som holdt det over Daaben, Frøchen Anne Magdalena Charlotte Hersleb, Biskop Ludvig Harboe, Justice Raad Hans Christopher Hersleb, Segn. Oluf Huulegaard og Peder Huulegaard. Døbt af Prof. Bloch.

og 1753, 18. April: Min anden Søn *Peder Thomasius* fød onsdagen d. 11 April om Morgenen Kl. 5 udi Brønds-

høy Præstegaard. Baaret af Frue Bispinde Harboe, hos staaende Jomfru Dorthea Arentze Huulegaard, Justice-Raad Andreas Graae, Justice-Raad Hans Christopher Hersleb, Oluf og Peder Huulegaard. Døberen var denne gang Episcopus gradu et honore dignissimus Senior Mag. Peder Hersleb efter hvilcken Barnet havde sit første Navn, som og tillige collecterede bag efter og lyste Velsignelsen for alteret som icke i langsomelig Tid er skeedt i Brøndshøy Kirche.

D. 13 Juny 1754: Min første Datter og 3 Barn *Arentze* . . .

»Herren den barmhiertige give hende at slægte sin Moder Birgitta Maria Huulegaard paa udi Dydighed og ærbarhed og Gudmoder udi fromhed og forstand.

D. 19 Junii 1755: Kl. 1 qtr. til 5 min anden Datter Inger *Maria* . . . , Gud give hende at leve til Guds Ære og blive saa frugtbar som hendis Moder, hvorefter hun er kaldet.

11 Decbr. 1759 min 3die Søn og 5 Barn . . . *Christopher*.

23. Febr. 1764 hedder det: Begraven min førstefødte *Jacob* Hersleb udi sit fulde 14 Aar 4 Maaneder og 6 Dage med Ceremoni og Liig Prædichen af Hr. Fosse. —

— — I Slutningen af 1750erne vilde Hans Hofman udgive en »Beskrivelse over Sognene i Sielland«. Han anmodede da Sognepræsterne om at give en Indberetning, og af Herslebs skal anføres en Del, da den giver ret udtømmende Besked om Tingene i den gamle Landsby ved den Tid.

Vi giver Hersleb Ordet:

»Om Brøndshøy Kirches tilstand, Bygning, Anseelse, Taarn og deslige; om vides, naar Dend er bygt.

Hoved Kirchen, hvis Tiende tillige med Præste og Kongetiende pro officio er tillagt Kiøbenhafns Bispestoel og af Dend vedligeholdes, Bestaar af et Choer, en brædere Lang-Kirche og et Massiv Taarn uden Spiir. Paa Nord-siden er tilføyet en Siide Bygning, hvorudi Findes et Liig Capel, hvis Indgang er fra Kirchen af, og en saakaldet Kirche-Lade. Paa dend Syndre Siide har Kirchen et anseeligt Forhuus eller saa kaldet Vaabenhuus. Choeret og Lang-Kirchen er bygget af skaarne Kridsteen, Hvelved inden i, med høye Kryds Hvelvinger, er bræd i Choeret $9\frac{1}{2}$ allen, lang $9\frac{1}{2}$ al. I Lang Kirchen 13 al 3 qtr., lang 26 al $2\frac{1}{2}$ qtr. Inden i Taarnet 9 al. 1 qtr. i alle hørner. Fra Choerets øverste ende indtil Taarnets yderste ende er en længde af 48 allen. Af dend forskiel der er paa Steenen, hvor af dend er bygget, sluttet, at Choeret med Lang Kirchen har først været Bygget for sig selv. Taarnet som er Circa 40 allen Høyt, haver Tvende anseelige Klocher. Dend største er 7 qtr. og $\frac{1}{12}$ deel i Diametro, haver saadan Paaskrift og Aarstall med

Maria Anna Hans Jenses, Anno Domini Milesimo Zevingen tesimo nono (1509), help Jhesus. Uden paa Klocken sees femb Penge udi denne Orden

Dend mindre, som er 6 qtr. i Diametro, haver følgende inscription med Latinske begyndelses Bogstaver

Factum est hoc opus Cubece per Mathiam Bennirginus in usum Kiøbingensis Ecclesiæ in Scania Anno 1509. Pastore Ejusdem Ecclesiæ Christopher Tronderis

Norvegiano Tutoribus vero Benedicto Laurentio & Petro Olai.

(Støbt til Brug for Kiøbinge Kirke i Skaane 1590 af Mathias Benningius, medens Christopher Fronderis Norvegiano var Præst ved samme Kirke og Laurentio & Petro Olai var Kirkens Værger. Forf.)

Taarnet bær endnu en Fløystang, som før min ankomst (1744) har haft sin fløy, skal som mig er bleven sagt, have haft følgende Bogstaver i sig:

A° MCCCCLII (1452), som viiser Taarnets ælde udi Kong Christiern Dend Førstes tiid, men Kirchen maa have en ældre Herkomst.

Min meening om Kirchens ælde er deñe:

A° 1444 siges Kong Christopher af Beyern at have Mageskiftet Kiøbenhavn, som tilforn laa under de Roeskilde Biscoper, til sig og Cronen. Nu er det bekiendt, at Biscop Absalon, som levede 1157 og Døde 1201, der same Steds havde sit Slott og dend Herregaard, Husomona, item Emendrop, som begge have været til her i Sognet. Saa er det tænkeligt, at deñe store Herre, som havde sit Goeds paa dette Strøg ved Kiøbenhavn og sit Slott og derhos var en Riig formaaende og Christelig sindet Biscop, ey haver ladet sit goeds være uden Kirche, men som dend der eyede Ermelund paa Møens Land, let derfra kunde ladet hente Krit-Steene, hvoraf Kirchen er Bygt, saa giver os det paa Kirchen forhen lagde Kaaber-Tag en Mægtig Byg Herre tilkiende. Hertil kand lægges det Vidnesbyrd, Hr. Biscop Pontoppidan i sine vita aflægger om ham, at han har Resideret paa sit Slott Axel-Huus, for des bædre at oppasse Søe Røverne item, at Hand af ald magt har befordret Kirchens opbyggelse i

Danmark, meget mere paa sit eget Goeds, og anordnet Sang og Læsning item Litaniet forbædret. Altsaa maa Brøndshøj Kirches Bygning søges in medio Seculi undecimo eller før dend tiid. Udi Biscop Worms tiid (c. 1620) blev Kaaber-taget efter Kongelig tilladelse ombyttet med Steen-tag, men om der paa dend Nordre Siide og haver været Kaaber-tag haver ingen vidst at siige, dog har dend Nordre Siide af Kirche Taget faaet Forandring ved Siidebygningens Tag med nyt Spar-værk og blev samlet med Kirchens Tag, som da havde været aftaget, saame forandring er det, som just gjør Tagets vedligeholdelse saa kostbart hvert Aar, idet at Vinden trænger sig fra grav-stædet og Kirche-Laden og løffter Tagstenene fra sin Plads, hvorved de snart nedfalde.

Inscriptioner.

Paa dend Nordre Siide udi Choeret findes Series Episcoporum Seelandiæ med Forgyldte Bogstaver paa en sort Steen-Tavle med anden Steen Ziratom, formodentlig af Doct. Hans Poulsen Reesen oprettet, som sluttes af nedenstaaende (1624) Beskrivelse af forskellige Epitafier (Biscop Brochmann). Paa et lidet Skab, som staar paa Alteret, hvorudi findes Christi opstandelse udi allebast udskaaret, findes uden paa 3 Skiolde, det mellemste præsentere Noæ Arch med Duen og Regnbue havende paa Siderne A. E. i. e.: Aria Ecclesia, det ved høyre siide præsentere en nedhængende Viin Klase paa Siderne P. W. ∴: Peder Winstrup. Det venstre præsentere næsten saadant Vaaben som det første under Series Episcoporum, undtagen at det hvide Lam synes at ligge. Paa Siiderne H. R. ∴: Hans Reesen.

Udi Lang-Kirchen paa høyre Siide af lukningen imellem Kirchen og Choeret sees et votum.

Votum.

Pro Ecclesia Christiano Hoc pervertissimo senescentis Mundi
seculo per Septentrionem

Duon fremiet orbis incis et atrox furit orcus at imo.

Ac qvic qvid Reliqvum et ultimo

Sancta Fides Spes nixa deo meni Condido nobit

In coctu Semper fit bone Christie tue

et Sic.

J. P. R.

Verbum Domini manet in æternum.

(For den kristne Kirke i dette den aldrende Verdens fordærvede Aarhundrede, medens den dorske Verden er i Uro i Nord og det grumme Helvede raser fra Dybet og den yderste Dag kalder paa, hvad der er tilbage — i Samkvem med Dig gode Christus opstaar altid for os den hellige Tro, Haab og et fromt Sind, der stoler paa Gud.

Johs. Poulsen Reesen.

Herrens Ord forbliver i Evighed.

(Forf.)

Paa dend anden Siide af Choerdøren

En hiertens ynske.

At Gud udi deñe onde verdens sidste alder vil sin Kirche udi disse nordiske Lande naadelig opholde.

Dis imidlertid at Verden slem
og Helvede hin lede

Samt hver en Diævels arrig Lem

Mon fyns og brus af Vrede

Da sætter vi vort Haab og Tro
 Til Gud i Christi Rige
 Et redeligt Mod af Hierte fro
 Lad stedse Troen virke. *H. P. R.*

Ja saa bliver Herrens ord til ævig tid.

Naar mand træder ind i Præke-Stoel gangen findes
 en liig-Steen, hvorpaa findes denne inscription

A° 1609, d. 18 Octobris

Paulus Johannis Emdorphius, ædibus hisca Præbuit officium
 Sacro qvi vite Tenore voce gementi pie peturiet vulnera mortem
 Hoc sua contu mutani mæsto sub marmore membra.

(Paulus Johs. Emdorphius ydede dette Hus sin Tjeneste;
 fromt søgte han Døden.)

Paa en Steen midt for Choerdøren i Choeret findes
 følgende

^X
 C M M.

Pio ac Docto viro Christiano Martino Hopontanus hujus
 Ecclesiæ Ministre 36 ætatis anno Ex oculis non Ex memorias
 fatis ereptiscixor morcreus hoc monumentam pro Extrema
 munero cum Cacrymis posuit

Obiit Anno Christi 1587, 26 May vive ut vivas.

(For den fromme og lærde Mand Christian Martin Hopon-
 tanus, der i 36 Aar var denne Kirkes Tiener, bortrevet ved
 Skæbnen fra Øjnene, ikke fra Erindringen, satte hans sørgende
 Søster dette Mindesmærke som sin sidste Gave med Taarer).

Han døde 26. Maj 1587 for at du skal leve. Forf.)

Endvidere: »Denne Steen lod Else Jens Datter paa hendes
 salig Husbun Her KRJSTEN MORTENSEN M. R. 1588.

Ved Indgangen af Kirchedøren findes en Liig Steen med denne Skrift

Hier unter Ruet der edle und wolgeborne Hr. Johan Heidemann burtig aus Liefland auf den edel Hoff genannt von guten adlichen geblutet; geboren 1605, gestorben 1684 d. 11 Marty, Gott verliehe Ihn mit aller aus erwelten eine gnädige Aufferstachung.

(Denne Heidemann ejede Husumgaard; Leonore Christine boede der 1685 i et halvt Aars Tid efter Løsladelsen fra Blaataarnet. Forf.)

Ogsaa paa en anden Liig-Kiste i det saakaldet Sacristi læses denne inscription:

»Her under giemes de døde been og aske af Velædle og Velbyrdige Hr. Christopher Heidemann, Hans Kongl. Mayst. Høyt betroede Amtmand over Nordlandene og Assessor udi Commerce Collegio. Hans Liivs Siel gik op udi Kbhvn. A° 1665 d. 20 Aprili og efter at hand ved sin velædle og velbyrdige Frue Sophia Amalia Pheifak havde levet udi en kiærlig ægtestand udi 24 Aar og med hende avlet Nie Børn 4 Søner og 5 Døttre har det behaget Gud ved en salig Død d. 19 Martz 1703 at forflytte ham fra denne Verdens Møysommelighed til den himelske Herlighed og Salighed efter at Hand udi et Redeligt og berømeligt levnet havde opnaaet 47 aar og 11 Maaneder.«

Endvidere findes paa en anden Liig-Kiste følgende:

»Hier in Ruhet wol Edle Frau Hedewig Elisabeth Heidemann, der wol Edlen Herrn Christian Heinrich Peters, Ihre Königl. Mayst. zu Denmark und Norwegen etc. Ober Strandinspectors Liebsten, ist geboren in Herzogtum Wehlen A° 1649, d. 19 Octobr. und gestorben in Copenhagen d. 12 Januarry 1670. Gott gebe ihr Eine froliche auferstehung. Ich habe meynen lauf vollendet, Ihn fort ist mir bey geleet die Chronen der gerechtigkeit. (20 Jahr 3 Monat weniger 7 Tage).

Øverst paa Kisten staar C.H.P.H.H. Derunder er at see tvende Vaabener.

Paa Kirkegulvet findes paa en Steen følgende inscription:

Her under ligger begravnen ærlig velagte og Forstandige Mand nu Sl. hos Herren *Jens Bruun* fordum Herredsfoget her udi Herredet, som hensov udi Herren d. 3 Septbr. 1637 udi sit alders 58 aar med sin kiære Datter Gidske Jens Datter som ogsaa hendøde udi Herren d. 26 August 1637 udi sin alders 11 aar. Gud give dennem en glædelig Opstandelse.

16 39

Denne Steen hører mig Ellen Davids
Datter Sl. Jens Bruuns Efterleverske
og mine Arvinger til

(Denne Steen er nu indmuret i den nordre Kirke-
gaardsmur. Forf.)

Om Herre Gaarde.

1) *Husum Gaard*, et lidet Goeds, som af H. M. K. blev kiøbt og lagt til Ryttergoedset, da Bygningen blev afbrudt og Pladsen med Haugen udlagt til Gade-Huuse.

2) *Emdropgaard* tilh. Biskop Absalon er nu intet andet end et Lyststed med en stoer Hauge og et lidet Vænge til.

3) *Scheelens Gaard* i Uttersløw (Byens rette Navn er Ottisløw) paa deñe Gaard skal have boet den saakaldet *onde Pless*, som pløeyed med Garder-Hestene og skar Ørene af endeel af Garden til Hest.

(Her opholdt Corfitz Ulfeld og Leonora Christine sig en Tid, efter at de var kommet fra Bornholms Fængsel.
V. M.)

4) *Munchens Gaard* i Uttersløw, begge disse er nu 4re Bøndergaarde.

5) *Brøndshøj Gaard*, hvis Grund som en Gave skal være foræret Hr. Claus Muhle, Sognepræst i Brøndshøj, af Chr. d. 5te.

6) *Toste-gaard* skal have ligget ved Roskilde Landevej.

Men at sige hvoe der har besidt disse Huuse og gaarde vil blive vanskeligt og mig umueligt. Bøndernes Relationer ere deels urigtige, urimelige og onde, deels gaarde iche meget langt hen i Tieden.

Om en og anden Mærkværdighed.

A° 1753 d. 22 Decembris opkastede en Mand en grav til et stort Liig paa Brøndshøj Kirche Gaard og blev vaer omtrent en Alen under Grønsværen en fordærved læderpung, hvor udi fandtes 16 Stkr. gamle tynde Penge, hver af Størrelse som vore nu brugelige 24 Skillinger (NB der vare ialt 17 Stkr., men dend eene var gandske fordærved). Noget længere nede i Graven fandtes en liden Olie-Flaske ikke af nogen Betydenhed, hvilken maaskee efter dend gamle Over-Troe, var nedlagt med en frugt-sømelig Kvinde, som iche var bleven forløst. De 13 større synes alle at være Christiani III, som sluttes af de paa endeel tilsyneværende tall 35 og 36, som menes at være 1535 o. 36, da Høyt bemelte Konge i Grev Christophers Fejde laa for Kiøbenh. og endnu iche var kronet til Konge men her kaldes Ellectus Rex Dacia udi fuld Harnisks Bryststyche. Deraf ere 5 Monete Arhusiensis, 5 Roskildensis og 3 Hafniensis. De 3 øvrige synes af inscriptionen Christiernus Rex Daciæ moneta nova Malmogiensis at være Kong Chr. II. Disse Penge synes ved Jordpaakastelsen af Vanvare at være kommen udi Graven.

(Fundet blev overgivet Kongen og findes formentlig nu i Mønt- og Medaillesamlingen. V. M.)

Mærkværdige blandt de Begravede.

1684. Langfredag, Hr. Johan Heidemann til Husumegaard i Sacristiet.
1687. 9 Decembris, Mag. Oluf Schanche, Spr. til Brøndshøj straks inden for Kirche Døren.
1693. d. 16 Marty, Assessor Heidemanns Barn.
— d. 4 April, Capt. Donners Hustru begravet i Kirchen under Pulpituret.
1695. d. 26 Aug., Nicolay Cordsen Helmich fra Munchegaarden i Uttersleuf.
1698. 12. Septbr., Jomfr. Plessen fra Husumegaard.
1699. 6 July, Claus Cuno, Organist.
1703. 4 April Amtmand Heidemann fra Norge.
1721. 23 Augusti, Mr. Roses anden Søn af Husumgaard.
1729. 19 Octobr., Mr. Roses Liig fra Huusum indsat i Sacristiet.
1734. 18 Juny, Captajn Mehren fra Husumgaard.
1740. 18 — , en afdanket Major Brostrup Ulfeld. 78 Aar gl.

Anectota.

1) Tvende for Kbhvn. liggende opkasted Høye kalde Bønderne Baale-Høye, som give deres Brug tilkiende.

2) En Skanse af fienden mod København opkast, sees endnu levninger af, der har jeg fundet en Canon Kugle paa et L.⊗ Vægt.

3) Eleonora Christine, Grev Ulfelds Gemalinde siges straks efter sin udkomst af Fængslet at være kommen til Utterslev at være paa en kort tid, om det er denne

Utterslev som ligger næst Kbhvn. eller en anden af saame Navn, staaer derhen, imidlertid kan det vel være at hun udi de to Selv Eyre Gaarde udi Uttersløw Land har haft bekiendt eller nogen af saame Gaarde tilhørt den Uhl-fældske Familie.

4) Udi Scheelens Gaard i Uttersløw skal den svenske Kong Carl have spiiist udi Kbhvns. Belejringstiid, men som denne ligger lige for Kbhvn. skal mand fra Voldene efter en Piges Anviisning med et hvidt Lagen have skuddt Maden som allerede stoed paa Bordet, hvilket foraarsagede en terrorem panicum iblandt de spisende.

5) Paa Brøndshøy Mark findes en Kilde kaldet *Torstens Kilde* af en Mand som i fordom tid har beboed som en Forpagter, Præstegaarden, kaldet Torsten. Kilden har meget sundt Vand og skal udi Pestens Tid have vist sin Kraft; den behøver at renses, om den skal due noget.

Dette er alt, hvad jeg har fundet opskreven af Efterretninger om dette Kald, som udi de svenske Krige maa have mist sine antiqviteter.

Brøndshøy Præstegaard d. 11 Juny 1759.

P. L. Hersleb.

P. S.

Ved Brøndshøy Kirches Ringmur har i fordom Tiid staaet et af Sl. Biscop Bagger funderet Hospital med Legato 1400 Slettedaler af hvis Renter 4 leimer bleve i Hospitalet underholdte, men da Hospitalet forfaldt og intet til reparation henlagt, blev Bygningen nedrevet og Capitalen til 2 Senge i Wartou henlagt, i hvilke Baggers Familie endnu skal have Magt at indlægge. Men Sognets Fattige, til hvis nøtte Hospitalet egentligen var funderet haver intet uden Navnet tilbage. Anders Jensen, Degn

hersteds har givet d. 27 Febr. 1741 til Brøndshøj og Rødoure Sogns fattige 50 Slettedaler som staar hos Præsten Renten 5 p. Cent til disse Sognets fattige og ingen andre hver Michelsdag eller Juul at uddeles. Derom er ingen videre Foundation. — —

— — Angaaende Hospitalet menes det, at det aldrig har eksisteret. Biskop Bagger havde ganske vist tænkt paa at oprette et saadant Hospital og skrev en Fundats for det, men han fik ikke virkeliggjort sin Tanke, og den Kapital, han havde tiltænkt Hospitalet, blev efter hans Død brugt til at erhverve et Par Senge i Vartov for.

Ved Fødslers, Vielsers og Begravelsers Optegnelse i Kirkebogen følger Hersleb ofte Bemærkninger til, der baade kaster Lys over Tiden og viser hans Naturel. Her skal anføres nogle Eksempler:

— 1751 — — vidner, at hun paa Vandløse March er bleven voldtaget af en ubekient.

— 1752. Begraven Niels Poulsens Hustru Maren død i Barselseng, da Barnet blev af Moders liv ved 2 Doctors fra Kbhvn. udskaaren og 4 timer dereffter døde hun af inflammation, i samme kiste laa det udskaarne Drengbarn.« Ellers var Lægehjælp nok sjælden, hvad man fatter, naar det samme Aar hedder: Begraven Peder Hansen Hiulmann, som faldt af en vogn og slog et Ribben af og døde 8 Dage dereffter af Mangel paa Hielp fra Doctor.«

1755 skrives der om en Mand fra Vandløse, som blev begravet paa Brønshøj Kirkegaard: et større skarn er iche kommet til Jorden, sit folks Forræder, der glæder sig over at gjøre ondt som Diævelen.«

Dette frygtelige Skudsmaal refererer sig til en Sag

angaende Hartkornsskatten (Landgildet) fra Vandløse, hvor ovennævnte Mand gik mod de andre Bymænd, hvilket formodentlig ikke har været til deres Gavn!

Foruden Sognets egne Folk er en Mængde Soldater bleven viet i Brønshøj — og endnu flere udlagt som Barnefædre — uden at lade sig vie. Ofte staar der: Besvangret af N. N. aftachet geworb. Soldat og bortrømt, ja, Piger og Karle i selve Præstegaarden kunde det gaa galt for! Hvad Under, at Præsten har været gram i Hu; aabenbart har han gottet sig over to — der tjente hos ham — og som vilde ægte hinanden, da hun var frugt-sommelig. Men Pigens Forældre, der var »formaaende« (formuende), satte sig derimod. »Altsaa har de forregnet sig«, skriver Præsten. Ret sjældent hændte det, at Bruden mødte som Mø i Kirken, dog maa man huske, at med Trolovelsen indleledes ofte Samlivet. Hersleb skriver:

1752 Pigen Maren Jensdatter var et Exempel for hendes Kiøn, idet hun icke har nogen nat siden Troelovelsen været i Fæstemandens Hus.«

Præsten har aabenbart ikke tænkt paa, at saa kunde han jo have været i hendes Hus.

Det maa jo ogsaa have været en penibel Situation, det samme Aar »Landsoldat Enevold Nielsen til Karen Andreses Datter, der nær havde gjort Barseli Kirchen saa ullig er denne dend forrige brud, som var Møe, men denne en Skiøge.«

Da han begraver en ung Mand, der var omkommet »i det store snefog paa weyen mellem Brøndshøj og Wanløse,« staar der anført: »Sandeligt denne var et retfærdigt Menneske og Guds Søn.«

Et ganske godt Indblik i, hvilke Kvaler blot eet

Menneske kunde berede Sognet og Præsten, giver følgende Skrivelse fra Hersleb til Biskoppen (L. Harbo).

»Omskrevne Sara Anders Datter, tvende Gange udi sit Ægteskab besvangret, hvorover hendes rette Mand fra hende er undveget, har forlængst været af mig andtaget til præparation for at kunde andtages til publique Absolution, men udi præparations Tiiden mælder hendes Værtinde mig, at hun atter lever udi et liderligt levnet med en Erke liderlig Persohn, Soldat Peder Vandløse, at han kom ind til hende om Afftenen, før dørrerne bleve lugte, forblev hos hende om Natten og Værtinden selv maatte lukke ham ud af Huuset om Morgen; derpaa blev hun atter afviist med hiertelig Paamindelse om forbedring, men desværre! som vi her maa beklage; hun har iche standset udi sin Synd, men fløttet fra sin Værtinde, lagt sig ind udi et øde Huus og er bleven en offentlig Hore for enhver, som kom, og der jeg mærkede, at der ingen Skam eller Bludsel mere var for hende, beklagede jeg mig skriftlig for vores Amtmand, hvis Svar jeg først bekom af 15 Februar, hvorudi han mælder, at der var givet Ordre til Regiments Skrивeren, at hun skulle forviises Byen og Sognet, om hun nu, effter at hun af Øvrigheden er forviist, har mældt sig for Deres Høyærværdighed, veed jeg iche. Det er desuden højst beklageligt, at mange, hellere skichelige og uberøgtede Folk, ere komne udi vanrøgte for dette skiaendige M^{ske}, det er aldrig før skeedt i min Tid, at her har været en offentlig Hore i Sognet, som siden denne kom hid. Af denne Beretning behager Deres Høyærværdighed at forneme, hvad Skam og bedrøvelse bemældte Sara Anders Datter har foraarsagedes og at vi skattererer os lychsalige, om hun vil blive sent fra os.

Vi have omsider hørt, at Børne-Kopperne have giæstet Børn, som vi haabe allerede ere restituerede. Mine Børn derimod have faaet plage af Byld, sær den mindste, som for nærværende Tiid er udi en ynkværdig og lamēntabel Tilstand, ty han har 6 store Bylder paa eengang at drages med. Jeg og min Kone har aldrig paa eengang været friske, aldt af Bylder, voris Jomfru ligeledes paa sine Hænder, saa vi har lært, at Bylder kand smitte andre, endnu gaar jeg med en paa min Mave, hvor dend skal bøyes, som er mig til stoer Hinder. Gud har paa denne Maade meeget nedbøyet os, som hans faderlige ♥ igien vil glæde os effter de dage. Sygdom har vi ogsaa paa vore Heste.

— — — —
 Næst alle voris ærbødige Hilsener til Deres Høyærværdigheds ganske Huus og Familie, gamle og unge, forbliver jeg med ald Welsignelses ønske

Høyædle og Høyærværdige Hr. Biscop

Deres

underdanige Tiener

og Forbeder hos Gud.

Brøndshøj,

d. 25 Febr. 1760.

P. L. Hersleb.

I Slutningen af 1750erne døde adskillige i Byen af Børnekopper og Bylder; da der var Indkvartering, døde flere af Soldaterne: Begraven en Soldat af de lollandske, en do. af Odsherreds Compagni.

— — Et vigtigt Samlingssted i Brønshøj har vel nok været Kroen. Der kunde spørges Nyt, der kunde lokale Begivenheder og Sager drøftes, — og Ganen vædes med Brændevin og Øl.

I Kirkebogen nævnes »Kroemanden i Brøndshøj« 1689. 1739 var Ole Pedersen Kromand, Hustruen hed Margrete Ølegaard. Vi kender ogsaa Rækken af Smedene: Salomon Nielsen, Christopher Smid, Ole Hansen Smid etc. I Smedien var ogsaa et Samlingssted. —

— — Ovre bag Kroen laa jo Degnehuset. Her var Henrich Hiort rykket ind efter at have været Skolemester

DEN GAMLE SMEDIE

et Aars Tid ved Rytterskolen. Han havde mange Børn, og det var lutter »bedre Folk«, der var til Huse, naar Børnene skulde kristnes. Han var svagelig de sidste Aar og døde 1750. Nu kom en Nordmand til Brøndshøj som Degn nemlig: *Lorentz Pedersen Holst*, Student fra Trondhjem (1740); her virkede han 1751—76, men var yderst misfornøjet med sin Stilling, som sandelig heller ikke har været morsom. Der er opbevaret 3 Skrivelser fra ham, der belyser hans fortrykte Stilling.

Høyædle
 Høyærværdige
 og Høylærde Hr. Biscop
 Naadige Herre

»Da jeg ofte har haft den Naade mundtlig at andrage for Deres Høyærværdighed mine slette Omstændigheder, saa understaar jeg mig endnu skriftlig at anmelde samme. Det er Deres Høyærværdighed alt for vel bevist, at jeg er den eneste Degn her i Siælland, som ingen Korntiende nyder, men allene det uvisse som falder, som i disse besværlige Tider er gandske ringe, hvoraf jeg med min Familie hverken kan subsistere eller mindre istandsætte min forfaldne og før min tiid ruinerte Bolig, thi jeg har ikke saa meget som et knippe Halm af den hele tiende.

Nu ere Tagene dels af Ælde fortærede og dels af Vinden afblæste, Væggene hartad udspringende, Sparrer og lægter forraadnede, saa vi nu knap har et Sted at sætte vor Seng paa, naar det regner og maa være bange, naar det blæser, at den paa fald staaende Hytte skal falde ned over os, hvilket er hele Menigheden bekiendt. Ja, jeg har i Aar af Mangel paa Foder været nødsaget til at skille mig med mine Faar, som hidindtil har været mig og mine en stor Hiælp til Klæder og føde.

Naar altsaa dette andre Degne kand forbædre sig, fordi de i disse Tiider haver foder og Kiærnen vel betalt, saa er jeg med min familie færdig at crepere, fordi jeg har ingen af Delene, og naar andre Degne kand holde baade Heste og Wogn, maa jeg, som ingen Hest kand holde, gaa og udstrabadsere mig til 6 Byer, ja, min Kone sidder indemuret som i et Kloster og ingensteds kand komme. Dersom jeg nu, da Degne-Boeligen

saa haardelig trænger til reparation, ingen Hielp nyder, nødes jeg at overlevere den til Præste Enke Cassen, som har den i Pant, at dend kan lade den reparere og gjøre sig betalt af min Eftermand; da jeg aldeles ikke forlanger noget for den, men dog vil betale de sædvanlige renter for at boe i den.

Dersom det ikke kand gaa an, nødes jeg til at søge Hans Kongelige Majestæt om at hans Rescript om Degneboeligerne maa staa ved Magt, navnlig at den af Kornindkomsterne skal holdes i Stand.

Men for at befries for alle fortrædeligheder i denne trælagtige Tienneste er min underdanigste Begiering, at Deres Høyærværdighed vil redde mig af min yderlige Elendighed ved at meddele mig et andet Brød, da Gud saadan retmæssig naade visselig skal belønne, hvornæst jeg i haab om en gunstig Bønhørelse henlever i dybeste underdanighed.

Høyædle og Høyærværdige

Høylærde Hr. Biscop

Naadige Herre

Deres

underdanigste Tiener

Lorentz Pedersen Holst.

Brøndshøj,
d. 4 April 1759.

Ovennævnte Bønnskrift havde ikke den forønskede Virkning; et Par Maaneder efter skriver Degnen atter til Biskoppen.

Høyædle og høyærværdige Hr. Biscop

Naadige Herre

Jeg understaar mig herved at fremsende inlagde Memorial ydmygst bønfaldende, at Deres Høyærværdighed

vil proponere min Sag paa det beste, at jeg dog som andre Degne maatte naae det ønske at see min Degne-Boelig i forsvarlig Stand, thi hvis jeg selv uden hielp skal bestride dens reparation, vil det ufejlbar befordre min total ruin.

Hvornæst jeg i dybeste underdanighed henlever

Høyædle og Høyærværdige

Hr. Biscop

Naadige Herre

Deres

Brøndshøj

d. 16 Juny 1759.

allerydmygste, underdanige og ærbødigste

Tiener

Lorentz Pedersen Holst.

Heller ikke dette frugtede; og da Degnen hører, at hans Kollega i Kirkeværløse ligger for Døden, skynder han sig at indsende Andragende om at blive befordret til dette Degnekald.

Høyædle

Høyærværdige og

Høylærde Hr. Biscop

Min naadige Herre.

»Da Degnen udi Kirke Wærløse ligger for Døden og der er intet Haab om hans forbedring, saa er det min allerydmygste Begiæring, at om hand ved Døden skulde afgaae, Deres Høyærværdighed da vilde forunde mig Degnekaldet, thi baade er der kun en Kirke at opvarte og en nye opbyggt Degneboelig samt flere Herligheder, der hører Degnekaldet til, hvilket kunde komme mig som en fattig Mand vel tilpas og kunde være vederlag

for mine 9 Aars lange og møysommelige Tiænneste her i Brøndshøj og for de store Bekostninger jeg tiid efter anden har gjort paa dend forfaldne Degne-Boelig.

Jeg forlader mig i det øvrige paa Deres Høyærværdigheds mange høye Løfter og underdanigst recommenderer mig til Deres Høyærværdigheds Retsindige affection, hvornæst jeg med utallige forbønner for Deres Høyærværdighed og ganske høye familie i dybeste veneration henlever

Høyædle Høyærværdige og
Høylærde Hr. Biscop
Min naadige Herre
Deres

Brøndshøj
d. 13 Novbr. 1759.

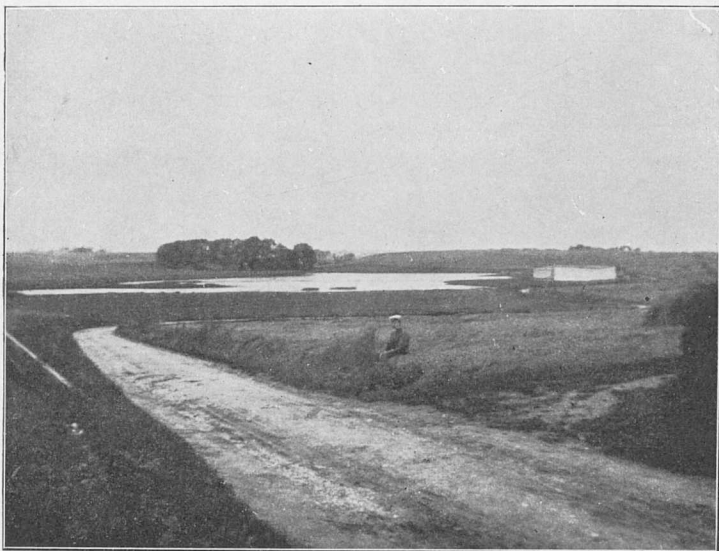
Troe Forbeder hos Gud
og underdanigste Tiæner
Lorentz Pedersen Holst.

Man skulde synes, Bispnen har været haardhertet, siden han ikke — efter disse ydmyge Skrivelser — hjalp Degnen. At Boligen har været mindre solid, ses deraf, at den en Stormnat nedblæste 1761. Nu blev der foranstaltet en Indsamling blandt Gejstligheden i Sjællands Stift til Genopførelsen. Man faar da haabe, at den blev noget solidere.

Men Smalhans har der jo nok vedblivende været hos Degnen; maaske har de ogsaa været noget forslugne, thi »1761 blev begravet Peder Muur Mester, som døde af et styche Kiød i Halsen hos Degnen Monsr. Holst.«

— — Det var Festdage i Præstegaarden, naar Bønderne mødte og betalte Tiende; saa var der dækket lange Borde med belagt Smørrebrød, store Krus Øl, Brændevin osv. Snakken gik livligt, der var godt Humør paa

begge Sider. Navnlig var det festligt for Børnene i Præstegaarden; de levede højt paa Levningerne — Tiendebrodet, som det kaldtes. Man maa erindre Datidens tarvelige Levemaade: Grovt Rugbrød med Fedt, sjældent Finbrød — og næsten aldrig Paalæg.

UDSIGHT OVER SØBORG MOSE

Hersleb var næsten 25 Aar i Brønshøj. Men gik han en Sommeraften ned ad Søborg Mose til, hvor Taagerne svøbte sig hen over Markerne — eller gik han op paa Bakken ved Torstens Kilde eller til »Karl Gustavs Tjørn« — randt Barndomsminderne ham i Hu fra hans andet Fædreland og fik saa stærk Magt over ham, at han til sidst søgte og fik Kald i Norge. 1768 blev han forflyttet til

Frue Kirke i Trondhjem. Præstefamilien sejlede til Norge. Aaret efter $27/4$ 1769 døde han og

Hans Henrik Müller, f. i Kbhvn. $1/6$ 1733, Søn af Skrædermester Jørg. M. og Hustru Anna Cathrine Welshow, blev hans Eftermand. Han var Student fra Kbhvn. 1752, Kand. 1762, blev res. Kapellan for Horbelev Menighed paa Falster 1767. Han blev gift 1. Gang med ($11/8$ 1768) Margrethe Thostrup f. 1729 † 1794 (ingen Børn), anden Gang $2/9$ 1794 med Catrine Marie Winther f. 1747 † 1832 (i. B.). Han var kun kort Tid i Brønshøj (til 1773), syntes maaske ikke om de landlige Forhold i Brh., som naar han 1770 døbte »Niels, et uægte Barn, hvortil Moderen var Bodil Niels Datter, et fattigt Menneske, som kom om Aftenen og bad om Huus om Natten hos Niels Pedersen i Brøndshøj og fødte same nat. En Soldat ved det Danske Lif Regiment blev udlagt.«

I hvert Fald søgte han til Kbhvn. og blev res. Kapellan ved Hellig Geistes Kirke. Hans Brodersøn, den senere bekendte Biskop Tage Müller, havde sit Hjem hos ham og siger om ham, at »om hans sande Religiositet, trofaste Embedsiver, gavnrige Velgørenhed, uegennyttige Dyd er der kuns een Stemme.«

En ny Præst kom til Brønshøj. Det var den tidligere Kapellan i Slangerup, *Poul Egberg*, f. i Lillehedinge 1723, der 1773 i Efteraaret flyttede ind i Præstegaarden. Han var altsaa 50 Aar gammel, var gift anden Gang (hans første Hustru blev begravet i Slangerup; mistede sin 2den Hustru i Brønshøj og giftede sig 3die Gang — som flere af hans Formænd i Embedet. —

— 1776 lykkedes det Degnen Lorenz Holst at blive befriet for sin »trælagtige Tienneste« i Brønshøj, han

byttede nemlig Stilling med *Jens Jensen Lund*, der var Degn ved St. Hans Hospital. Her virkede Holst kun faa Aar; hans Enke — Ane Cathrine Holst — blev begravet i Brønshøj 24. Juli 1784.

Jens Lund var den sidste Degn i Brønshøj; han var født 1730, Student fra Nakskov 1749, var først Skoleholder ved Børnehuset og Degn ved St. Hans Hospital, inden han kom til Brønshøj.

— Ovre i Skolehuset var gamle Mester Peter Pilegaard begyndt at føle Alderens Tryk. Der var den Gang ikke noget, der hed at »tage Afsked med Pension« — endsige en Aldersgrænse. Men man kunde jo nok tænke paa Fremtiden — paa Enke og Børn. Pilegaard søgte derfor om Tilladelse til, at hans Søn *Niels Pilegaard* maatte blive hans Efterfølger mod at hans Moder gik paa Af-tægt (»Enkepension«). 3 Aar før gamle Pilegaards Død blev der opsat en Kontrakt mellem N. Pilegaard og hans Moder. Den lyder saaledes:

Copie af Skoleholder Niels Pilegaards Contract
med sin Moder.

»Da Høyærv. Hr. Proust Hviid i sin Skrivelse til P. Egberg (Sognepræsten) har tilladt mig undertegnede at adjungeres min gl. Fader Peter Pilegaard i Skoleholder-Embedet med løffte om Succession paa saadanne vilkor, som kand være til lettelse for min Moder, naar hun bliver Enke, saa forpligter jeg mig herved til disse vilkor:

1) at naar min fader dør, jeg da allene vil bekoste hans sømelige liig-færd uden at forlange nogen hielp dertil af min Moder eller Sødskende

2) at min Moder, naar hun bliver Enke maa hos mig

nyde Cost, Camer og fornøden pleie efter mine vilkor og desuden feem Rigsdaler i penge.

3) Men dersom min Moder fandt sig misfornøyet og vilde derfor flytte andre Steder hen, skal hun nyde af mig aarlig Tretten Rigsdaler, hvilke med Penge betales med 4re terminer, nemlig 3 rdler 4 ƒ hver qvartal; naar hun døer, vil jeg bekoste hendes liig færd, hvori- mod jeg venter at beholde eene, uden Sødskendes tiltale, hvad hun efterlader sig.

Men naar 4) boen ved min Faders død kommer til deeling mellem min Moder paa dend eene side mig og mine Sødskende paa dend anden siide, venter jeg at nyde min Broderlod.

At denne Contract skal afholdes og efterleves have min Fader og jeg woris navne underskreyed saa og til dets stadfæstelse have vi venlig ombedt disse 2de mænd med os til witterlighed at underskriwe.«

Brøndshøj Skoele, d. 19 Martz 1777.

P. Pilegaard. *Niels Pedersen (Pilegaard).*

Peder Jørgensen. *Kristen Jensen.*

»Ommeldte contract med min elskelige Moders stemtagende saaledis forandred, at jeg giver hende aarlig tie Rigsdaler, hvilket begynder i July qvartal med 2 rbd. 3 ƒ , derimod paastaar jeg ingen deel i hendes efterladenskab, men ey heller besørger hendes begravelse; Giødningen hos Lars Jensen beholder hun, men giødningen hos Sørren Peidersen tilhører mig.«

Brøndshøj, d. 11 Juny 1780.

N. P. Pilegaard.

»Med ovenmeldte min Søns forandring er jeg fornøyet.«

Birthe Sal. Pilegaard.

Da var gamle P. Pilegaard død — 72 Aar gl. Sønnen giftede sig med Kirsten Andersdatter fra Husum og fik flere Børn, hvoraf nogle døde som ganske spæde — det var ret almindeligt hos mange i disse Aar i Sognet.

— Sæderne var næppe meget forandrede. Det lader til, at Degn og Skoleholder har haft Ekstraindtægt ved at herbergere finere Barselkvinder eller andre, der f. Eks. paa Grund af Sindssyge skulde være under Opsyn.

1775, Onsd. 6 Decembris hedder det

uægte	}	blev tvil-
Børn		

linger uægte børn fremstillede ved Daaben, Drengen var hjemmedøbt og kaldet Christian. pigen blev døbt Rebecca Sophia Christiana; Moderen er Wibecke Magdalene Sehested, som har gjort barsel i Degnens Huus; til Fader blev udlagt en tiener Christian Larsen, som siges at være borte.«

Navnet kunde tyde paa en Adelsdame, og hvilken Roman kan ikke skjule sig bag dette. Christian Larsen, der næppe var Faderen, kunde som borttrømt tage sig »Faderpligten« let.

Men — protesterede nogen mod at være »Faderen«, kunde det gaa galt. Samme Aar skete dette nemlig for en Karl, der ved Daabens Forretning gjorde Indsigelse mod Udlæggelse som Barnefader — han blev straffet med »Arrest i blaae taarn en Uge.«

1783 blev *Israel Brinch* boende i Degneboeligen begravet i Kirken. Navnet er jødisk. En anden Gang hedder det: Begravet *Otto Lavigne*, et vanvittigt Menneske, som var i Kost hos Degnen Lund; der blev kastet Jord paa ham, han var af den Reformerte Kirke. (Sandsynligvis en fransk Emigrant).

— Stundom gik der hjemløse Børn omkring i Brønshøj. De vidste daarlig, hvad de hed, eller hvor gamle de var. Ofte var det »Casse-Børn« 3: Børn, der var hemmeligt født paa Jordemoderstiftelsen eller Fødselsstiftelsen, hvor Børnene blev lagt i en Kasse — uden Legitimation. 1784 blev begravet et saadant »Casse-Barn, Maren, 14 Aar, da betalingen for hende ophørte, maatte hun betle, kom syg til Præstegaarden og døde paa Grunden«.

1785 blev N. N. begravet — omkommen i Druchenskab. Der kunde dog ogsaa forekomme mere hæderlig Dødsarsag, 1786, da Husmand N. vilde holde 2 løbske Heste, faldt og døde.

— I disse Aar havde Degnen Lund en langvarig og bitter Strid med Bymændene i Husum, der nægtede at befordre ham, »naar han paa omgang i Byerne skal læse for ungdommen«. Klagen naaede gennem alle Instanser, Provst, Bisp, Cancelli helt op til Kongen, og d. 19 April 1784 kom Afgørelsen:

Pro Memoria!

»Som Hans Mayestæt allerunderdanigst er bleven refereret at efterat Degnen for Brøndshøj og Rødoure Mee-nigheder, Jens Lund, havde ansøgt at Bønderne i Sognet maatte tilholdes at befordre ham til og fra Aftenlæsning, naar han om Vinteren efter Omgang skal læse for Børnene, hvilket ogsaa er paalagt dem tidligere i Betragtning af, at Degnen var aldrende og Gaardene nu mere end før ere adskilte, men nogle desuagtet havde nægtet det, og det danske Cancelli er bleven tilskrevet at foranstalte, at Degnen for hans Betienings Tiid, uden følge for Efter-

komerne eller andre Degne, nød frie befordring i foranførte Tilfælde, har dog 11 af Sognets Gaardmænd i Husum, nemlig Lars Jensen, Søren Peitersen, Christen Hansen, Thomas Hansen, Hans Hansen, Niels Jensen, Niels Rasmussens Enke, Lars Gregersen, Jens Sørensen, Jens Christensen og Hans Jochumsen, uagtet derom giorte bekiændtgjørelse saavel af Prædikestolen som ved Kirkestævne, nægtet Befordringen, saa har Hans Mayst. ved Rescript af 17 hujus allernaadigst befalet at bemelte 11 Bønder skal tilholdes at give denne gamle Degn uden følge for Efterkomerne, frie befordring efter Omgang, naar han som meldt skal læse for Ungdomen, saa og derhos for deres Gienstridighed paalægges at betale en Mulet efter vores Sigende, og som hermed fastsættes til fiere Mark for hver af ovenmelte Bønder at indbetale til Sognets fattige.«

Der blev ogsaa senere Mukkeri i den Sag — i det hele forstaar man, at Bønderne gerne vilde skubbe nogle af de mange, mange Byrder, der i Tidens Løb var lagt paa dem, af sig. Det har nok heller ikke været nogen ublandet Fornøjelse at færdes paa Embedsrejser Vinteraftener rundt i Sognet; Sognevejene var elendige. Egberg og Lund blev da en Aften saa optændt af Vrede, at de opsatte følgende Klage til Amtmanden:

»Jeg veed, at Deres Excellence haver foranstaltet en istandsættelse af Weyen mellem Husum og Islehus, men enu befindes, at den er ligesaa slet i Aar som i fiior, da der blev lagt lidet Grus paa hist og her, men paa det værste sted slet intet. Jeg har derfor adskillige Bekymringer: skal jeg blive siddende paa Vognen, saa staar jeg i fare for at velte, og dersom det skedte, hvem kand er-

statte mig den skade? skal jeg staa af og vade igennem dyndet, da vilde det blive tungt for mig som en gammel Mand at gaae til Embedsforretninger med vaade Fødder? skal jeg lade Sognereysen fare og give Rødovre Sogne Folk Andledning til Deres Klagemaal og mit Forsvar, dend opsyn vilde jeg ugierne opvække; det bliver derfor min Tilflugt og underdanigste Ansøgning at Deres Exc. ville fornye sin Ordre med dend alvorlige eftertryk at den af Vedkommende bliver respectered.«

Brønshøj d. 15 Octbr. 1786.

underdanigst

P. Egberg.

Degnen Lund istemmer Klagesangen, idet han neden under tilføjer:

»Denne min Sogne Præstes underdanigste andragende og begiering beder jeg ligeledes underdanigst at maae blive efterkommet, da jeg nu |: om Gud vil :| paa førstkomende Søndag begynder min Aften Læsning i Rødovre og skal reyse ad denne vey i Mørke og Mulm Kl. 9 a 10 om Natten med største Liivsfare.

underdanigst

Brønshøj Degnebolig
ut supra

af

J. Lund.

Neden under tilføjes: »Dette Brev blev ey bortsendt, da veyen blev repareret.«

— I disse Aar foretoges Udskiftningen; kun 2 Gaarde i Brønshøj og ingen Huse blev udflyttede. Det hedder, at »Jorderne kunde være fortrinlig dyrkede, da der var Giødning i Overflod, men god Driftsmaade var ikke almindelig; det sædvanlige var: 1) giødes til Byg 2) Byg 3) Rug 4) Ærter 5) Havre som udlægges med Kløver«;

mange fulgte ikke engang nogen fast Dyrkningsplan, men besaaede »Jorderne med, hvad de troede den bedst kunde frembringe«. Afsætning af Mælk og Fløde til Kbhvn. blev anset for det mest indbringende og var ganske almindelig. Beboerne maatte derfor købe Smør og Ost. Ved Brønshøj Kro var en Hestemølle, hvor Sæden kunde males. 1787 fortælles, at »N. N. blev begravet 25 Aar gl. Denne blev ihjelslaget af Drevene, da han vilde slaa Kornet paa Stenen. Boglæsning havde han lært saa temmelig, men iøvrigt saa forsømt i Ungdomen og uvillig til at lære det fornødne.«

Ofte var der Vandmangel i Byen, som ligger højt. Brøndene udtørredes og med Besvær hentedes Vand i Mosen eller ved Kilden.

Sundhedstilstanden har derfor næppe været god. Da den store Branddam blev gravet (»Gadekæret«), blev dermed et længe følt Savn afhjulpet: Her var Vandingssted for Kreaturerne, her kunde Tøjet skylles, selv om det ikke blev blændende hvidt; her rappede og snadrede Gæs og Ænder, Børnene havde en yndet Legeplads ved dets Bredder — og her var Vand i Ildebrandstilfælde, selv om Vandet vel naaede temmelig sent frem til sit Bestemmelsessted! Maaske var det en af Aarsagerne til en ejendommelig Maade at ville redde sig paa. Ved en Ildebrand i Brønshøj blev »et ungt Menneske fundet med en Dyne om Hovedet siddende i det brændende Huses Skorsten uden at være det mindste forbrændt.« Naturligvis var han død — kvalt — men Ilden havde ikke naaet ham.

Skraas for Kroen opførtes paa denne Tid Lyststedet *Julianehøj* med meget stor anlagt Have til; det var to

af Enkedronning Juliane Marias (Fr. 5tes Enke) Hofdamer, der opkaldte det til Ære for Dronningen.

— — Man faar det Indtryk, at Præsten Egberg har været en god, men lidt svag Mand — ogsaa over for det smukke Køn, idet han giftede sig 3 Gange. 1782

JULIANEHØJ

mistede han »sin elskeligste Hustru Anā Maria Torp, som døde d. 29 July, da hun d. 16 Ejustdem havde begyndt sin alders 32 Aar. Begraven i Kirken. Tænk paa mig min Gud! til det gode.«

— Adskillige havde lange Trolovelsesperioder (med og uden Børn); de lod sig ikke vie; det menneskelige Sind er jo omskifteligt — maaske var de blevet kede

af hinanden. Præsten indkaldte dem da til Forhør — undertiden fra Prædikestolen. Godtfolk har nok smilet! Om et Par, der blev indkaldt i ovennævnte Anledning, hedder det, at N. N. erklærede sig villig til Trolovelsens Ophævelse imod at faa Erstatning for det han havde sat til paa hende, hvilket Fæstemøen erklærede ey at kunde betale. Sagen blev ordnet med, at Pigen gik ind paa at betale 3 Rbdl. af sin Løn til Majdag!

1789. d. 9 Septbr. døde Povl Egberg og blev begravet Onsdag d. 16 Septbr. i Kirken. Hans Ligsten er senere taget op og indmuret i den nordre Kirkegaardsmur. Den bærer i meget smuk Udhugning følgende Indskrift:

Her Giemmes
det jordiske af
Poul Egberg
født 2 July 1723

var Capellan i Slangstrup 16 Aar
blev Præst for Brønshøj og Rødovre d. 13 Sept. 1773
Gift Første gang d. 4 Octbr. 1758
med Jomfru L. M. Trampe, som døde d. 26 April 1766
Anden gang d. 13 Octbr. 1769
med Jomfr. A. M. Torp, som døde d. 29 July 1782
og Hviler herunder
Tredie gang d. 31 July 1783 med Jomfr. M. Schive
som i ham mistede en Retsindig og god Mand
da han døde d. 9 Septbr. 1789.
Vort Borgerskab er i Himmelen.

Der blev holdt Auktion i Præstegaarden; Enken, Maren Egbergs, sad i uskiftet Bo og købte et Hus i Lyngby.

Atter kom en ny Præst til Byen: *Friderich Westergaard*, f. $\frac{2}{10}$ 1759 i Vigerslev Vestergaard; Stud. fra Odense 1772 (!), Kandidat 1781. Han blev gift i Odense 1790 med *Cecilie Catrine Dorothea Margrete Borchsenius* af Huusby. I Ægteskabet levede 4 Sønner og 1 Datter. Bispen, Dr. Nic. Edinger Balle, var ofte i Brønshøj baade paa Embeds Vegne, og naar der var Barsedaa hos Præstens. Det var der tit; thi i en Aarrække kom der smaa Verdensborgere, ikke mindre end 3 af dem blev pietetsfuldt opkaldte efter Bispen: Nicolaj Edinger. Naar dette skete trede Gange, er Forklaringen den, at de første Drengene døde »samme Dag mod Aften.«

1793 blev begravet et omløbende Tiggerbarn, navnlig Lovise, som døde her, mentes at være omtrent 12 Aar.

1795 blev begravet en Mand, »idet en Rugstak faldt ned paa ham og dræbte ham.«

— Ovre i Skolen sled de i Peder Jensens ABC og Salzmans Læsebog, samt Balles Lærebog, og efter Bispens Udsagn »udmærkede Pilegaard sig«.

Men nu — omkring Aar 1800 — skete flere mærkbare Forandringer i Brønshøj, der ligesom danner Skel i Tiden, og hermed afsluttes da Tidsrummet 1750—1800.

1800—1850.

Medens de enkelte Byer i et Sogn nærmest havde styret sig selv — Bymændene dannede et »Laug« med Oldermændene i Spidsen, de mødte til Bystævne, hvor lokale Sager drøftedes og afgjordes — indførtes nu Sogneforstanderskaber, senere Sogneraad, Skolen fik sin Skolepatron, osv., kort sagt der kom »kommunalt« Liv.

Degnestillingen blev nedlagt. Lund havde haft Besvær med at faa fri Befordring i »Embedsrejser«, ja, det kneb ikke sjældent med at erholde den Degnetrave og det Smaaredsel, som Bønderne skulde yde ham. Flere Gange fik han Ret til Udpantning. Hvad hjalp det saa, at Bispen skrev: »Degnen Msr. Lund er gammel. Han synger taalelig og catekiserer nogenlunde«, eller »Den gl. Degn Msr. Lund har bestandigt iagttaget sine Pligter. Jeg agter ham og lader ham hilse.«

Lunds Datter var bleven »godt« gift med Ole Joensen Hage, Søn af den tidligere General-Kirche-Inspector, og hans Søn Johannes var bleven Student og indskrevet ved Universitetet.

1802 indsendte han Ansøgning om Afgang samt om at afstaa Embedet til Sønnen. Denne fik Tilladelse til foreløbig at virke som Degn; men da det var under Overvejelse at nedlægge Kaldet, fulgte den Forpligtelse med, at han i saa Tilfælde straks skulde fratræde og ikke have Krav paa nogen Erstatning; dog stilledes det ham i Udsigt, at han muligvis — hvis han befandtes at have de fornødne Kvalifikationer — kunde faa et Skoleholder-Embed, hvis et saadant oprettedes.

»Torsdag 30 August 1803 døde Jens Lund, Degn ved Brøndshøj og Rødovre Menigheder, 73 Aar gl. Havde været Degn i 27 Aar. Liigtale i Chordøren, da han blev begravet i Kirken.«

Enken sad i uskiftet Bo og fraflyttede et Par Aar efter Degneboligen. »Cancelliet resolverede« nemlig, at Kaldet skulde nedlægges og nogle af Degnens Forretninger lægges til Skoleholderstillingen.

»D. 16 April 1805 indfandt Provst Høgh sig sammen

med Hr. Westergaard (Præst i Brh.) og Hr. Bentzen (Præst i Gladsaxe) i Brønshøj Degnebolig for at stille samme til første Auktion. Denne Auktion, som var en Følge af Kancelliets Resolution af 23 Marty, der befaler den at bortsælges Sognets Skolevæsen til Bedste, var foranstaltet af Provsten deels ved en af Synsmændene foretagen Wurderings Forretning af 2 April, hvorved Degneboligens Bygning, Hauge, Grund og 1 Skp. Land Engjord i Marken, som tilhører den, er ialt vurderet til 120 Rdrl., deels ved udstædte Placater og Avertissementer og Bekiendtgørelse i Adresse-Avisen. Der blev fastsat 3 Auktionsdage med 8 Dages Mellemrum.

Degneboligen bestod af et 7 Fags Stuehus og et 3 Fags Udhus med tilliggende »Hauge og Grund« — desuden 1 Skp. Engjord. Degnens Jordlod blev ikke solgt, men blev nu tillagt Skolekaldet. Der fortsættes: »De i Degneboligen værende Bilægger Ovne tilhørende Enken Madame Lund og er altsaa uden for denne Auction. Af nagelfast som følger med Husets Salg er alene i Kjøkenet et gl. Bord, en Tinrække og 2 Hylder over Skorstenen.«

Efter at disse Conditioner var oplæste, gjorde Degneenken Mad. Lund Paastand paa 2 Luder, som var sat til Udhusets begge Huggeender, dem hendes Mand havde tilsat. Provsten spurgte de nærværende Mænd af Byen, om de vidste, at den gl. afgangne Degn havde ført disse to Luder til, hvilket de samtlige bekræftede. Han gav da Mad. Lund Tilladelse til at borttage dem, dog saaledes, at Huset derved ingen Skade tog, men at alt blev sat ved Enderne i forsvarlig Stand. Mad. Lund erklærede, at hun hellere vilde lade dem staa, naar hun for samme blev tilstaaet 4 Rdbr. Dette indvilgede Provsten i.

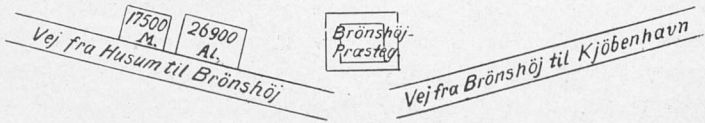
»Auctionen begyndte nu, og det hele blev opraabt for Vurderings Summen 120 Rdlr. samt 4 Rdlr. til Enken Mad. Lund. Efter adskillige Opraab gjorde Enken Mad. Lund et Bud af 125 Rdlr., herpaa skete intet Overbud, og for dette Bud indestaar hun da til 2den Auction i Dag 8te Dage.«

Ved 2den Auction bød »Studiosus Johannes Lund« 130 Rdlr.

Ved 3die Auction over Degnehuset blev dette solgt til »Kroemanden i Brønshøj, velædle Christian Hansen Schou«, der endnu ikke var myndig (hans Fader Hans Jørgensen Schou, død 1802, var ogsaa Kromand) Købesummen var 272 Rdlr.

Siden har Bygningen hørt til Kroen. I mange Aar boede de gamle Gravere og Ringere her. Det er kun 6—7 Aar siden, den blev nedrevet for at faa Krohaven udvidet. Dermed var Degneboligens og Degnens Saga ude. Men endnu minder »Degnemosen« om, at der i fordums Tid har levet og virket ovenomtalte Folk i Brønshøj By, ligesom Skoleholderen ofte benævnedes »Degnen«.

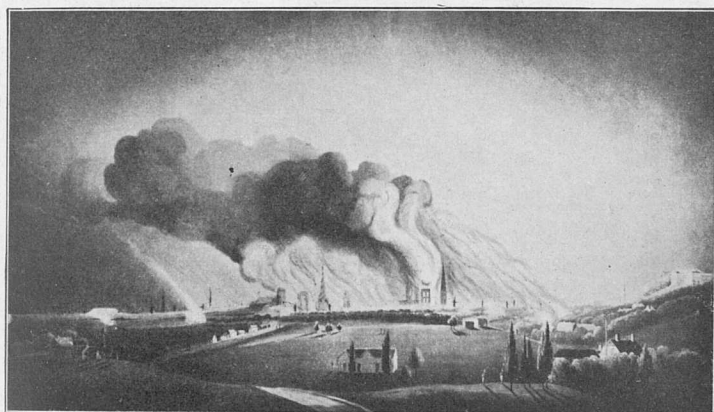
— Oprindelig hørte der 111 Td. Land til Præstegaarden. Ved denne Tid blev der solgt en Lod fra til det nyoprettede Skolekald i Utterslev, hvor Johannes Lund blev Skolelærer. En Del af Præstegaardsjorden drev Præsten selv, og Resten var delt i Lodder paa 4—5 Tdr. Land., der blev bortforpagtede, sædvanlig for en aarlig Afgift af 3 à 4 Tdr. Byg pr. Td. Land. Adskillige byggede Hus paa Lodden, og nogle købte en Lod. Aar 1800 afstak og opmaalte F. C. Hansen, kgl. Landmaaler i Kbhvn., Jord til fire Husmandslodder paa Brønshøj Præstegaards Mark.

Saa kom Aaret 1807, da Brønshøj for anden Gang fik Fjenden at føle. D. 11 August var der kommet Skrivelse fra Kancelliet til Sognepræsten om ufortøvet at indsende Lister over Sognets Mandskab mellem 21—50 Aar, det skulde være til Landeværnet. Det har næppe været mange; en Del var jo indkaldt, da Hæren laa i Holsten, og Sognet talte c. 750 Sjæle, deraf i Brønshøj 151.

Som bekendt gjorde Englænderne Landgang ved Vedbæk, d. 16 August; 3 Divisioner med Rytteri havde allerede Dagen efter indesluttet Byen. I Brønshøj var der tudet i Byhornet til Gadestævne og oplæst, at Landmændene i Tilfælde af Landgang skulde drive Kreaturerne ind mod København — samt tage fat paa Høsten med fuld Kraft. D. 17 August besatte Englænderne Brønshøj; nogle af Beboerne stod oppe i Kirketaarnet og spejdede efter Fjenden. Saa kom de første Ryttere ad Frederikssundsvejen. Nogle af Beboerne skjulte sig, andre flygtede ud ad Landet til. Det Rygte bredte sig, at alle Bønder skulde flygte 3 Mil ud fra København, da et Slag skulde holdes paa Markerne! Gaardene fik Indkvartering, og saa begyndte Rekvisitionerne af Brød, Flæsk, Hø, Sæd, Lam osv. Kirken blev benyttet til Magasin og Taarnet som Udkigspost; heroppe fra kunde i klart Vejr skimtes engelske Skibe Syd for Amager. Dog var det ikke Brønshøj Bymænd, der maatte nyde Udsigten deroppe fra

længer, de blev »lockouted«. Øvrigheden var flygtet, og det var Byens Mænd, Præst og Gaardmænd, der førte Forhandlingerne, naar Leverancerne skulde afgives. En af Bymændene tabte i den Grad Besindelsen, at han hængte sig; Præsten skriver, at »N. N. blev begravet efter Amtets Skrivelse; samme Dag som Engellænderne kom her til Byen, fandtes han hængt enten af sig selv eller

BOMBARDEMENTET 1807 SET FRA BELLAHØJ

af de fiendtlige, som begravede ham i hans egen Have, hvoraf han i Dag blev opgravet og ordentlig begravet.« Saa sent som 11 Octbr. 1807 hedder det: »Dette Barns Daab blev bekræftet i Rødoure, da Brønshøj Kirke var Magasin for de Engelske Tropper.«

Det maa have været et malerisk Skue, at se Skotterne, Højlænderne, uden for (og inde i) Brønshøj Kro. Men der var jo Alvor bag ved. Og sikkert har alle været vaagne i Brønshøj hine Septemberrætter, da Bombarde-

mentet rasede. Maaske har en og anden i Nattens Løb set sit Snit til at snige sig op paa Brønshøj Bakke og derfra beskue det rædselsfulde Skuespil. Selv om Krigsførelsen var betydelig mere human den Gang end i 1659, har det nok været med lettet Sind, at man saa Fjenden

BELLAHØJ

forlade Byen. I al Almindelighed gik det fredeligt af, der haves ingen Beretning om, at nogen af Byens Beboere blev dræbt — af Englænderne i hvert Fald. En død Mandsperson blev fundet paa Brønshøj Mark »rimeligvis dræbt af sig selv«. Han blev betragtet som Selvmorder, fik ingen Kiste, ingen Jordpaakastelse, alt i Følge Tidens Skik og Bispens Skrivelse. Fjendens Til-

synekomst fik det til at løbe rundt for mange svaghovedede, selv en Præst fik Tvangsforestillinger; i Brønshøj høres der om — foruden ham, som blev gravet op af sin Have, »en fremmed Mandsperson, som fandtes paa Brønshøj Mark uden for Peder Olsens Gaard, men kunde ikke forklare, hvem eller hvorfra han kom og blev bragt ind i Brønshøj, hvor han døde hos Indsieder Maren Anders Datter.« —

Paa Gaarden »Bellahøj« laa engelske Tropper.

En af de engelske Officerer blev saa betaget af den skønne Udsigt over Hovedstaden, at han tegnede et Billede heraf — efter Sigende paa sin Manchet. Tegningen blev reproducet med Farvetryk; for nogle Aar siden saa jeg en Gengivelse deraf. De perspektiviske Forhold er ikke gengivet korrekt: Frederiksberg Slot troner som paa Toppen af et Bjerg. Man ser Hovedvejen fra Brønshøj til København. Bedst er Silhuetten med de kendte Taarne.

Nej, saa var det mere fredeligt at gaa over i Kirken og se, naar der var »fint« Bryllup, f. Eks. da »Concertmester Jean Baptiste Edouard Dupuy blev viet til Jomfr. Louise Müller af København«. I Kirkebogen har som Forlovere skrevet

for ham: Antoine Bournonville
premier danseur du Roi

for hende: J. Müller, Deprateur og Kobberstikker.

Det var to kendte Navne: Dupuy, Komponisten til »Ungdom og Galskab«, senere bekendt ved sit Forhold til Fr. 7des Moder, da han var hendes Lærer i Musik — og Bournonville, Skaberen af den danske Ballet.

— Et halvt Aars Tid efter Englændernes Besøg ry-
stedes Brønshøj By af en anden lokal Begivenhed — dog
af mindre verdenshistorisk Betydning: Skolelærer og
Kirkesanger Niels Pilegaards Død. Var det en naturlig
Død? Havde man ikke set ham Dagen tilforn gaa til
København og om Aftenen vende hjem fra Husum? Og
nu var han død — og der var Skrammer i Ansigtet.
Var han myrdet? Snakken gik — og Skolebørnene gik
stille hjem. Gaaden løstes dog snart. Men Øvrigheden
tog dog Affære, og »Anno 1808, d. 30 Marts indfandt jeg
mig (Birkedommeren) vidnefast hos Skolelærer Niels
Pilegaards Enke i Brønshøj for efter skeete Anmeldelse
at foretage et lovligt Undersøgelses Forhør i Anledning
af bemeldte Pilegaards hastige Dødsmaade og hvorom
hans efterlevende Enke forklarede, at hendes nu afdøde
Mand har i lang Tid været svag saavel i Henseende til
hans sygelige Helbred som og i Henseende til Forstan-
den, der endog sidste Somer var ham ganske berøved
(Englænderne? Forf.); sidste Søndag var han i Køben-
havn med Fløde og efter hans Hiemkomst var han nede
i Husum for der at anmode nogle af Bønderne om at
besørge hans Jord pløied til den viidere derefter ned-
læggende Vaarsæd. Efter at han var hiemkommen fra
sidstnævnte Sted, havde spiiist sin Aftens Mad som sæd-
vanlig og derefter gaaet til Sengs omtrent Kl. 8¹/₂ gik
Comparantinden ligeledes til Sengs, men da de havde
nogle smaa Lam staaende i Stuen, stod hun op som
sædvanlig ved Midnatstide for at rygte disse Kreaturer
og ved denne Lejlighed bemærkede hun, at hendes Mand
var død, hvorom hun straks gav hendes hiemværende
Søn, Peder Nielsen, Underretning, som strax stod op af

sin Seng og derefter blev underrettet om Rigtigheden af hendes Beretning, viidere til Oplysning vidste hun ikke, men der hos var hun aldeles overbevist om at intet voldsomt af nogen var bleven ham tilføiet. Han var nu 56 Aar gl. og stedse svagelig af Helbred. Peder Nielsen afgav en med Hans Moder overensstemmende Forklaring med Tilføjende, at han strax herom underrettede Gaardmand Peder Nielsen her i Byen som en Ven og Bekiendter af den Afdøde og forøvrigt vidste han ikke noget videre til Oplysning.

Igien fremstod Gaardmand Peder Nielsen her af Byen, som forklarede, at han hverken havde hørt ej heller havde mindste formodning om, at den afdøde er bleven tilføiet mindste Fornærmelse eller Vold, der kunne foranledige Hans hastige død, som han tillige med de øvrige afhørte formodede at maa have været en naturlig følge af hans svagelige Helbred. Hvilket alt enhver for sig saaledes erklærer om og naar maatte forlanges med Lovens Eed at ville og kunne bekræfte.

Forretningen sluttet.

Som Vidner.

Peder Nielsen. Jens Pedersen.
begge med ført Pen.

De almindelige Ligsynsmænd var ikke tilstrækkelige her; »Chirurgus« selv kom til Stede: Aar 1808, d. 29 Marts har jeg paa Embedsvegne indfundet mig i Brønshøj Skole for at foretage Syn og i fornødent Tilfælde Obductionsforretning over afgangne Skolelærer Pilegaard, som 26 hujus befandtes hastig død, ved hvilken Forretning vare tilstæde Christen Olsen, Gaardmand i Brønshøj og Hans Rasmussen, Gaardmand i Husum. Liget blev

afført Klæderne og en superficial Synsforretning foretagen, men der befandtes intet Tegn til anbragt Vold, alleneste et Saar over Panden og paa Næsen af Udseende efter Forklaring: brændt Skade; alle Lemmer uden Brud eller Læsioner og Huden paa Legemets Overflade overalt hviid, af hvilken Aarsag en udførligere Obductionsforretning ei blev anseet at være nødvendig.«

Brønshøj, d. 29 Marts 1808.

Kongsted.

46
Amtmanden gav nu Tilladelse til Begravelsen, som foregik d. 31 Marts. Han var 5 $\frac{1}{2}$ Aar gl., og Skolens Tilstand i de sidste Aar ikke god — hvad let forklares, naar der ses hen til hans Helbred.

Medens Lærerne ved Rytterskolen (Jacob Riis, P. Pilegaard og Søn) hidtil havde været »ustuderede«, kom nu den første seminarieuddannede Lærer til Brønshøj, og det kendes snart, at det er en Mand med Kundskaber og Lærergaver, man har faaet fat i: Børnene gør store Fremskridt. Det kan have sin Interesse at se, hvilken Uddannelse *Hans Pedersen*, Skolelærer i Brønshøj fra 1808—31, havde, og her skal gengives en Udskrift af »Konduite-Bogen« fra Brøndbyvester Seminarium, hvor han var Elev i 3 Aar.

»Hans Pedersen,

Smeden Peder Jensens Søn fra Faxøe By, Præstøe Amt, 18 Aar, født 27 April 1787, Antagen paa Prøve til Underviisningen her ved Seminariet d. 1ste October 1805 efter Ansøgning, Døbeattest samt Anbefaling af Hr. Provst Heiberg i Faxøe.

Ved hans Ankomst her til Seminariet befandtes han

at have gjort god Fremgang i Læsning, Skrivning og Regning.

Ved hans 1ste offentlige Examen d. 3 Aug. 1806 aflagde han Prøve paa sine ved Seminariet siden 1. Octbr. 1805 erhvervede Kundskaber og Færdigheder 1) i Læsning 2) dansk Gramatik med Ortografi 3) Smukskrivning 4) Regning saavel ud af Hovedet som paa Tavle 5) Mathematik og Geografi 6) Sang.

Ved Examen d. 8 Aug. 1806 fandt Kommissionen bemeldte Hans Pedersen duelig til at antages som Seminarist og blev ham tilkiendt Charakteren Meget god.«

Nic. Edinger Balle m. fl.

»Mandag d. 3 August 1807 udholdt Seminaristen Hans Pedersen den 2den offentlige Examen for Kommissionen, og aflagde han da især Prøver paa sine erhvervede Kundskaber i 1) den aabenbarede Religions Historie fra Skabelsen til Konstantin den Store 2) Naturhistorien, Dyreriget og Planteriget 3) den almindelige politiske og physiske Geografi 4) den almindelige Verdenshistorie 5) Fædrelandshistorie. Ved denne Examen blev han tilkiendt Charakteren Meget god.«

»Aar 1808 d. 1 August udholdt Seminaristen Hans Pedersen sin 3die og sidste offentlige Examen, og aflagde han da især Prøve paa sine Kundskaber 1) Koral Sang og Musik 2) Dansk Stiil 3) Antropologi 4) Astronomi 5) kristelig Religionskundskab 6) Geometri 7) praktisk Færdighed i at undervise Børn kateketisk efter Religions Lærebog eller moralske Fortællinger; i Religionshistorie, i Regning, i dansk Grammatik m. v.

Efter denne sidste Examen, ved hvilke Seminaristen

Hans Pedersen dimitteredes fra Seminariet blev ham for Kundskaber og Færdigheder tilkiendt Hovedkarakteren Udmærket duelig og for Sæder og Opførsel Exemplarisk, desuden synger han Choraler rigtig efter Noder.«

— Det var et ungt Par, der rykkede ind i Brønshøj Skole 1808, og nu kom der Liv i Skolestuen. 1809 fandt Amtsprovst Hammond (Hans Pedersens tidligere Lærer i Brøndbyvester), at »Sangen og Indenadslæsningen var god, Kundskab i Bibelhistorie og Færdighed i at fortælle samme ret god, fornuftig Religionskundskab efter Lærebogen ret god. I $\frac{3}{4}$ Aar har Skolens ny, duelige og talentfulde Lærer Pedersen under mange huslige Sorger og Sinkelser bragt denne ved den forrige gamle og svagelige Lærers Død og derpaa følgende lange Vacance saa forsmøtte Skole til nu allerede at være en af Amtets gode Skoler, der snart vil blive en af Amtets meget gode Skoler, især naar med Kommissionens Hjælp endnu stadigere Skolegang tilvejebringes.« Aaret efter kommer Provsten igen, og med Glæde noterer han de betydelige Fremskridt, der er gjort. Særlig har det imponeret ham, at der var »Tostæmig Sang«. Skolen er nu blandt Amtets »meget gode« Skoler. I begge Klasser fik Børnene Karakterer — een fik Slet, en Dreng paa 17 Aar (!).

Der var nu oprettet Skole i Utterslev, saa Forsømmelserne var taget meget af. Skolebygningen bestod af »et grundmuret Stuehus opført af Frederik IV, men senere udvidet med 2 Fag, 1 Skp. Land Have, et Vænge paa 2 Skp. Land og en fraliggende Jordlod paa $5\frac{1}{2}$ Td. Land. Skolelæreren lønnes med den saakaldte Degnetrave, der udgør 41 Tdr. Byg. De skolesøgende Børns Antal er 100; den indbyrdes Undervisning og Gymnastik

er indført.« 1823 bestemte Povel Boy, at en Del af hans Formue skulde tilfalde Brønshøj Skolevæsen. Noget anvendtes til en Udvidelse af Skolebygningen, Resten skulde Præsten bestyre som Legat, Renten skulde benyttes til »gavnlig Lærebøgers Anskaffelse og Belønning for flittige og sædelige Børn.« Det var ikke saa helt daarligt at være Skolelærer i Brønshøj paa den Tid; en Del af Degnekaldets Indtægter var lagt til Skolekaldet, der nu gav følgende Goder:

- 1) Reglementsmaessig Bopæl med fornøden Have, Gaards- og Lege Plads for Børnene
- 2) reglementsmaessig Brændsel
- 3) — Jordlod
- 4) — Fourage
- 5) 3de Læs Strandsand til Skolen
- 6) Skoleløn fra Amtsstuen 24 Rd.
- 7) Husmandspenge 4 -
- 8) $\frac{2}{3}$ af Degnekaldets Offer og Accidenser 50 -
- 9) Som Kirkebylærer forlods af Offer og Acc. 20 -
- 10) Leveres in natura a) 6 Tdr. Rug
b) 10 - Byg
- 11) De hidtil og fra Arilds Tid ydede Jule- og Paaske renter \varnothing : 1 L \mathfrak{t} Brød, 3 \mathfrak{t} Suul og 10 Eg af hver Heelgaard i Skoledistriktet af Værdi omtrent 26 Rd.
- 12) 25 Tdr. Byg betalt efter foregaaende Aars Kapitelstakst.

Hans Pedersen har nok været sin Løn værd. Der lyder kun Lovord ved de mange Visitatser. Om hans Familieforhold er at meddele, at han mistede sin 1ste Hustru, Ellen Gothiels Datter (25 Aar gl.) og senere gif-

tede sig med Karen Petersen. En Datter, Lovise Maria, fødtes ^{10/9} 1814.

Samme Aar fik Præsten, F. Westergaard, efter 25 Aars Virksomhed i Brønshøj, nyt Kald, idet han forflyttedes til Karlslunde—Karlstrup ved Køge. Hans Eftermand var *Morten Bendz Møller*, født i Kbhvn. ^{12/12} 1783. Faderen var Andreas Møller, Procurator ved Hof- og Stadsretten, Moderen Juliane Elisabeth Bendz. Han blev Student fra Borgerdydskolen og Kandidat 1804. Var først Lærer ved Opfostringshuset. 1814 holdt han Bryllup med Cathrine Jacobine Klingenberg, født paa Ørholm 1790.

Den fattige Tid, der kom for Landet efter Statsbankerotten, mærkedes naturligvis ogsaa i Brønshøj. Maaske har denne Nedgangstid været Aarsag til, at ikke mindre end 3 Mænd — som endda var i Treserne — hængte sig. De blev begravet stille — uden Jordpaakastelse. Der skete det Aar ogsaa et Par ulykkelige Hændelser i Byen: en blev kvalt i en Brønd, som styrtede sammen over ham, og en anden led samme Skæbne i en Bagerovn, der ogsaa brød sammen. Alt dette var jo af ret sørgelig Art; saa havde det mere Stænk af Humor, naar det hedder om et Barn, at »Moderen fødte Barnet paa Brøndshøi Gade.« Livsglæden skulde jo ogsaa — selv i trange Tider — have sit Forløb. Den gode, gamle Skik at holde Høstgilde vedligeholdtes stadig. Og samtidig kom nu Fastelavnsfesten, hvor man »stak til Jomfruen«. Sognets Gaardmænd og deres Sønner red paa vælige Ganger — begge i Stads — og med Musik i Spidsen paa Gæsteri i Gaardene, hvor der blev budt Vin, Kager og Cigarer. Det blev jo til en Del i Dagens Løb, naar man havde startet om Morgenen, og hen paa Eftermiddagen

var der adskillige blussende Kinder; men Humøret var højt, naar man samledes paa det Sted, hvor »Jomfruen« var stillet op. Denne Skikkelse var fint pyntet og anbragt paa en Pæl. Nu gjaldt det for de gæve Ryttere om at løfte hende af Pælen, naar de i Galop for forbi, og til dette Brug havde de en kort Stang med en Jernpig i. Naturligvis var alt, »hvad der kunde krybe og gaa« — Byens gamle og unge — nærværende og hilste de mer eller mindre heldige Ryttere med Bifald. Det var jo »deres egne«, som agerede. Toppunktet af »Turneringen« var det Øjeblik, da den dristige og heldige fik Held til at løfte Jomfruen af og med hende paa sin Lanse ride en »Æresrunde«; saa skingrede Musikken og Folks Jubel stemmede i med. Festen endte gerne med Dans i en af Gaardene eller paa Kroen. Denne Skik holdt sig lige til Slutn. af det 19de Aarhundrede. —

Bispen var dog ikke helt tilfreds med den aandelige og sædelige Tilstand i Sokkelund Herred; han skriver, at »Bønderne ere i det hele ret skikkelige Folk, men meget »Skrabsammen« samler sig ogsaa i disse Sogne« — og dog havde man i Brønshøj Kirke indsamlet 69 Rdlr. til Genopførelsen af Frue Kirke i Kbhvn., da denne var bleven ødelagt ved Bombardementet 1807. Det har nok sin Rigtighed, at Brønshøj Sogns Beboere i væsentlig Grad drog Nytte af de materielle Goder, Hovedstadens Nærhed bød; i hvert Fald klages der over Dorskhed og Træghed hos Ungdommen, naar denne ved Bispe-visitatserne skulde frem paa Kirkegulvet og gøre Rede for Kristendomskundskaberne. Maaske havde dette ogsaa en anden medvirkende Aarsag; Hans Pedersen var nemlig død 1831, kun 44 Aar gl. Han havde passet og kunnet

sit Kram, men »Skolekommissionen varetog ikke sine Pligter undtagen ved Examen og Møderne. Præsten undtagen(!)« Enken blev der »forundt« én aarlig Pension paa 3 Rbd. Sølv, 6 Skp. Rug, 10 Skp. Byg in natura samt 3 Td. 1 Skp. Byg efter Kapitelstakst + 15 Rdlr.

Saa fik Byen en ny Lærer, atter en Smedesøn (ligesom Hans Pedersen), nemlig *Hans Andersen Køie*, født i Græse $\frac{3}{4}$ 1790, Søn af Smed Anders Nielsen og Ane Cathrine Olsdatter. Han havde Examen (2' Kar.) fra Jonstrup 1813 og var gift med Hanne Julie Rohde f. 1791, † 1846. Han havde Embedet til sin Død 1850, og saa vidt det kan skønnes, har han ikke danset paa Roser i Brønshøj. Mulig har han selv haft nogen Skyld deri; øjensynlig har han været af en stridbar Natur og af et ret kolerisk Gemyt: givet er det i hvert Fald, at det efterhaanden lykkedes ham at geraade i Klammeri med Skolekommissionen, Direktionen, ja, Kancelliet og — Børnene — og Disciplinen har ladet en Del tilbage at ønske. 1835 klages der over, at et Barn var blevet for haardt straffet i Skolen, og samtidig oplæstes en Skrivelse fra Skolelærer Køie om, »at han snarest muligt maatte erholde den ham lovede Rebtamp, da Børnene var i den Formening, at han ikke tør straffe dem.« Det oplystes, at man havde anmodet Skolepatronen Søren Pedersen om at anskaffe en saadan, men han har ikke gjort det af LigeGYldighed, hvorfor Kommissionen indvilliger i, »at Hr. Køie benytter sig af de Midler til Ordens og Flids Vedligeholdelse, som han monne finde tjenligst, indtil det behager Patronen at opfylde den ham i denne Henseende givne Anmodning.« Søren Pedersen har nok haft sine Grunde til ikke at anskaffe bemeldte Rebtamp!

1842 hedder det, at »Skolelærer Køie forener Flid med Duelighed, og naar Skolens Tilstand endnu lader en Del tilbage at ønske, da maa dette ikke tilskrives Læreren, men dels det store Antal Børn (110 Børn, 46 i 2den Kl., 64 i 1ste), dels den korte Skoletid og ikke ganske sjældne Forsømmelser.« Senere lyder det: »Skolelærer Køie er en flittig og duelig Lærer, imidlertid naar denne Skole staar noget tilbage, da ligger det maaske dels i det store Børneantal, dels i Skolelærerens Personlighed, der ikke ret har tilegnet sig Grebet paa at drage Børnene til sig.« Der klages saa over, at Køie har brugt altfor meget til Skrivematerialier og andre Apparater til Undervisningen, og »dog mangler Køie ikke Duelighed og hans Flid er upaaklagelig, men hvad der fattes ham, er den rette Lyst og Iver, der alene kan give Fremgang. Muligvis har hans vaklende Helbred Skyld heri.« Da det bliver Køie for broget, faar han Tilladelse til at holde Hjælpelærer. Straks mærkes Forandringen til det bedre, thi hos Køie »havde Sløvhed og Dorskhed i den senere Tid udbredt sig i hele hans Færd.« I hans Hjem saa det heller ikke godt ud: Hustruen var sindssyg, 1846 blev han Enkemand. Han har haft meget at kæmpe med — ogsaa i Skolen. Det er svært at tilbageholde et Smil, naar man læser hans Henvendelse til Kommissionen angaaende en Episode i Skolestuen:

Ærbødigst P. M.

»Drengen Peder Larsen her af Skolen gjorde sig i Dag ved at overtræde min Befaling i Henseende til Ordens Overholdelse skyldig til Straf, og da jeg, efter at have forklaret ham det Fornødne i denne Anledning,

vilde udføre denne, satte han sig, som en meget stærk Dreng, saa trodsigt og alvorligt til Modværge, at jeg, for ikke at give Skuespil af et ordentlig Slagsmaal eller ved at tage overordentligt haardt paa ham udsætte mig for at skade ham, maatte lade dette fare.

Jeg beder, at denne Dreng, efter Commissionens Foranstaltning, maa for dette sit Forhold blive straffet efter Fortjeneste.«

Brøndshøi, d. 13 Novbr. 1838.

Ærbødigst

H. Køie.

Desværre oplyser Kommissionens Protokol intet om, hvorledes denne Affære er blevet ordnet. Det hedder jo, at »som de gamle sjunge, saa pippe de unge«; her kunde Ordsproget maaske vendes om: at fra Skolestuens mindre gode Disciplin gik Smitten ud til de ældre. Børnene har næppe heller været helt lette at have med at gøre. 1839 klages der over en Skulker.

»Da Skolecommissionen idag forsamles, saa skulde jeg ikke undlade herved at indmelde, at Indsieder Søn *Kristian* af 1ste Classe her i Skolen paa ingen Maade, i det mindste ikke af mig, er at bringe til stadig Skolegang. Han er i 10de Aar, kan lidet, vil intet. Han udøver kun Dagdriveri. Jeg straffer nu ikke for hans Forsømmelse, at det ikke skal hedde, at han afskrækkes for at komme. Jeg har forsøgt adskillige Midler, men uden Nytte. I senere Tid har jeg (maaske overskreden min Myndighed, men i en god Hensigt til Sagens Fremme) ladet ham afhente om Morgenens paa Sengen ved 2de af Klassens største Dreng, men forgjæves. Da han merker, at det bliver Sedvane, saa er han ikke at finde. Naar Drengene kommer, har han allerede tiltraadt sin Morgen-

promenade eller Lystvandring. Disse kortere Strejftog rimeligvis forbundne med Tiggeri etc. ville formodentlig i Tiden udarte til besværligt Landstrygeri, naar det ikke hæmmes itide.«

Heller ikke i dette Tilfælde kan oplyses, hvad der er gjort ved den »slemme« Knægt.

Men Tamp vankede der, saa det battede! En Klage lyder, »at efter min søns sigende haver han af Skolelæren faaet 25 Tamp, som jeg anseer at være utilbørlig Straf. Vorfaare (!) jeg tjenstlig anmoder en Kommissionsforretning i Haab om at derved skulde finde den bedste Vejledning om Sagen.« Det har nok været lidt »livlige« Børn. Politimesteren i Nordre Birk anmoder Præsten om at afhøre nogle Børn, der »har sunget en Vise, digtet eller localiseret af Niels Larsen hos Gmd. Søren Pedersen. Denne Vise omtaler »skammelig« Kirsten Andersdatter. Hele Historien indskrænker sig til en ret harmløs Skinsygeaffære, men Ballonen kunde jo pustes op. Af Versene, der er baade naive og upoetiske, skal anføres et Par:

O, hør min lille Kirsten
og hør min søde Skat
Alt 17 Konditioner
Alt paa ethvert Aars Tid
Thi jeg har hørt, at Du vil gifte dig
at du vil ha Jens Andersen.

Du 18 Aar af Alder
Alt udi denne Tid
Du kan nu blive
det ser jeg vidselig
Du stor er af Højden
og sund af Positur

Du kan formere Verden
mit lille søde Noer.

* * *

.....

Nu ender jeg min Vise
Nu ender jeg min Sang
Nu vil jeg ikke mere skrive
om Anders Beyers Lam
Thi Timen er forsvunden
Og Pennen er opslidt
Nu vil jeg ikke have meer
Udaf denne Gang for fler.

Drengene gik i Stakhaven; Niels Andersen — Vise-
digteren, formodentlig en forsmaaet Bejler — kom til
dem, læste først Visen og sang den derpaa. Børn er jo
i den Retning ret lærenemme, de gav af Hjertens Lyst
og Enfold en Serenade til Skønjomfruen, der dog blev
saa dybt krænket, at hun klagede til Øvrigheden!

Med Beboerne stod Køie ofte paa Krigsfod. Fra gammel
Tid havde Degnen faaet det saakaldte »Tolvbrød« eller
1 Lispund Brød af hver Gaard eller hver 8 Tdr. Hart-
korn i Sognet for at ringe Middagsklokkerne. Denne Ret
mente nu Køie, han besad, hvorimod Beboerne helst
vilde skrive den i Glemmebogen. Dog, her var de kom-
met til den rette; Køie forfulgte Sagen helt op til Kan-
celliet, der gav ham Medhold. Men man forstaar nok,
at det ikke har været med de gladeste Miner, de har
afgivet deres Tribut til Læreren!

Der var Skoletid om Sommeren fra 7—10 og 1—4;
nu søgte Køie om 6 vedvarende Timer, men fik Afslag.
Derimod fik han Lov til paa egen Bekostning at opføre
et Udhus til Skolen (dette staar endnu).

Da Bispen (J. P. Mynster) 1837 var i Brønshøj Skole skriver han herom i sin Visitatsbog: »Patronen Laybourn. Skolehuset meget godt. Læreren, Hans Køie, 47 Aar, er nedtrykt af økonomiske Sorger og derved, at han har en sindssvag Kone; han har Ulyst til Skolelivet og er paa sin Begiering bleven suspenderet paa et Aar. Imidlertid har han som Hielpælærer Alexander Schmidt, 25 Aar gl., Seminarist fra Joenstrup, som synes at være meget duelig, og Fremgangen fandt jeg meget god.« Efter de givne Fag-Karakterer synes Gymnastiken ikke at have indtaget et højere Standpunkt, der blev nemlig heri givet tg?

Syv Aar efter kommer Mynster igen. Der var nu 96 Børn. »Læreren, Hans Køie, 54 Aar gl., forestaar vel nu til dels sit Embede, men uden Lyst og vil antage Hielpælærer. Det siges, at han vil oprette en højere Bondeskole, men hertil fattes han ganske Dygtighed. Han katekiserede kun nogenlunde; snakkede selv i eet væk og lader Børnene ikke komme til Orde.

Læreren er nedtrykt af huslige Sorger og er ikke liidt i Sognet.« De afgivne Karakterer vare denne Gang meget ringe. —

— 1835 lød Orgelets Toner første Gang i Brønshøj Kirke, og Aaret efter fik Præsten Kaldet i Højetaastrup. Han afløstes af

Ernst Henrik Clasen, f. i Kbhvn. 1794, Stud. 1812, theol. Kand. 1821. Sognepr. i Verst. Gift med Inger Margrete Hansen, f. 1797. Der var ingen Børn i Ægteskabet.

Aaret efter, 1837, 10 Aug. var Bispen i Brønshøj Kirke. »Den tilhører Bispestolen og er altsaa nu under Rentekammeret, den er bred og lys og i temmelig god Stand, har et Orgel, som for et Par Aar siden blev bekostet af

Menigheden. Sognepræsten Clasen prædikede over Luc. 14—16: En Opfordring til Menigheden at søge Herrens Hus. Ret godt, men noget tørt. Foredraget ogsaa ret godt, men noget dødt. En Del Honoratiores, men kun faa ældre af Menigheden var tilstede. Den talrige Ungdom viste i det hele gode Kundskaber, men mangler den Færdighed, som heller ikke kan ventes, hvor Kirkegangen er forsømt.«

»1844, d. 20 Juli visiterede jeg 2den Gang i Brøndshøj Kirke. Kirken er nu i meget god Stand. Hr. Clasen prædikede over 1 Kor. 1, 4—9: »Hvad udfordres til et christeligt Liv.« Temmelig tørt og trivielt, Foredraget vel frit og klart, men temmelig koldt. Af ældre vare vel ikke faa tilstede, men de fleste af de gl. udenfor Bondestanden. Ungdommen talrig, men meget træg og dorsk, hvilket ogsaa mærkedes i Skolerne. De syntes vel at have lært Lærebøgerne saa temmelig, men de fleste fattes i høj Grad Eftertanke og Omløb i Hovedet. Præsten katekiserede godt.«

I disse Aar fik Brønshøj en ny offentlig Bygning: Sprøjtehuset, der blev opført dekorativt og centralt paa Hjørnet af Hovedvejen og Præstegaardsvejen.

I længere Tid laa Skolelærer Køie paa Hospitalet og afgik saa ved Døden 1850. Kirkebogen fortæller, at Dødsarsagen var Hjernebetændelse (!). Nu blev Læreren i Rødovre, Seminarist, cand. theol. *Joh. Daniel Hartnack* Lærer i Brønshøj. Han var født i Kbhvn. 1811, dim. fra Jonstrup 1834 (2' Kar.). Samme Aar blev han Lærer og Kirkesanger i Vridsløsemagle, 1841 Lærer i Rødovre, Student 1842, cand. theol. 1848. Hans Virksomhed i Brønshøj har næppe sat dybe Spor, da den kun varede et halvt

Aars Tid. Autoriteterne berømmer hans sjældne Flid og Dygtighed, det var maaske rigtigt, men der har kanske ogsaa været lidt honnet Ambition med i Spillet! Han søgte Præstekald i Sønderjylland og drog til Jøl, i Flensborg Provsti, til sidst var han i Ødis ved Kolding, hvorfra han tog Afsked 1881. Døde i Kolding 1883. To Gange var han gift. 1ste Gang 1831 med Anna Cathrine Sophie Renard, f. 1809, † 1872, 2den Gang 1873 med Marie Soetmann. Hans Eftermand i Brønshøj Skolekald blev *Peter Joachim Henrich Ferdinand Kierulf*, f. i Kbhvn. $\frac{8}{8}$ 1810, Søn af Kontorchef i Asiatisk Kompagni Peter Diderik Kierulf og Juliane Marie Rohde. Han var Student og blev 1838 privat dimitteret fra Jonstrup (2^e Kar.). 1839 blev han Lærer i Jerslev ved Kallundborg og $\frac{2}{9}$ 1851 Lærer og Kirkesanger i Brønshøj. 1839 holdt han Bryllup i Rødovre med Ane Mary Laybourn, født samme Steds 1813, Datter af Gaardejer Nathaniel Laybourn. Hendes Familie stammede fra England, og det hedder sig, at den havde indført Rødkløveren som dyrket Foderplante her i Landet.

Da Bispen nogen Tid efter atter kommer til Brønshøj, er han aabenbart bedre fornøjet med Forholdene end sidste Gang. Forøvrigt maa bemærkes, at naar den høje Herres Karosse kom til Syne, ringedes der med Kirkeklokkerne — Ringeren havde faaet strengt Paalæg om at holde skarpt Udkig fra sit ophøjede Stade. I Præstegaarden blev braset og stegt — der skulde jo være Bispe-middag, hvortil Nabopræsterne, Sognets Lærere og enkelte Honoratiores var indbudt. I Kirken ventedes andagtsfuldt af den forsamlede Menighed. Særlig var vel den konfirmerede Ungdom »spændt«, den skulde jo frem »paa

Brædderne« til Overhøring af selve Bispen. Det skete, at Bispen overnattede og næste Dag besøgte Skolerne. Og alle søgte at gøre sit bedste for Hans Højærværdighed, at han blev i godt Humør — saa gled det hele bedre! Hvert Menneske har jo sine Særheder — selv en Bispe; det gjaldt da om at honorere disse. Der var saaledes en af dem, der om Vinteren ønskede at faa opvarmet Seng, og som blev bidsk, naar dette ikke blev efterkommet. Det fortælles, at Præstekonen i de travle Dages Hurlumhej først i sidste Øjeblik kom i Tanker herom, men nu var det for sent at slæbe Dynen til Varme. »Aa, Jfr. Petersen, vil De ikke være saa god at gaa op og lægge Dem et Par Timer i Bispens Seng, saa den bliver varm, til han skal til Ro!« Frk. Petersen efterkom Anmodningen, og da Bispen senere kom op og krøb i den varme Seng, var Situationen reddet, takket være de to Damers Aandsnærverelse!

Ja, Bispen var tilfreds. Han skriver selv om sit Besøg i Brønshøj: 17de Juni visiterede jeg 3die Gang her. Kirken er smuk og meget vel holdt. Kirkegaarden ualmindelig stor og smuk. Spr. Clasen prædikede over Eph. 4, 11—18: »Hvortil en kristelig Lærer skal fortrøste sig.« Prædikenen var langt fra ikke udtømmende, men havde den gang noget hierteligt, der tiltalede meget. Foredraget var mere levende og Katekisationen god. En temmelig talrig Forsamling var tilstede, og Ungdommen svarede den gang meget godt, baade med Færdighed og Eftertanke.« Om Besøget i Brønshøj Skole hedder det: »Skolehuset særdeles godt. 94 Børn. Læreren Peter Joachim H. F. Kierulf, 43 Aar, Seminarist fra Joenstrup, er en flink og levende Mand, katekiserer ret godt. Indbyrdes

Undervisning bruges lidet, men nederste Classe meget god.« —

Naar Bispen skriver, at der var en Del »Honoratiores« fra Sognet til Stede i Kirken, mener han aabenbart hermed Familierne fra Gaardene Bellagaard, Frederiksgaard etc., beliggende paa Brønshøj Mark. —

— 1848 var selve Kronprins Frederik (senere Fr. VII) i Brønshøj. En Dag fik Clasen Meddelelse om det fornemme Besøg i følgende Linier:

Christiansborg, 11 Januar 1848.

Gode Hr. Pastor!

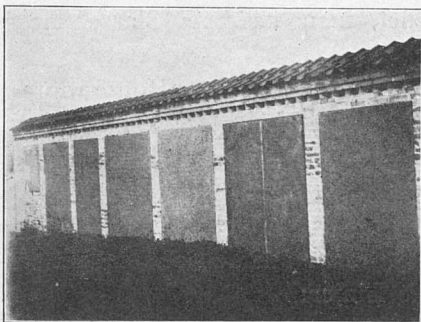
Efter Aftale tillader jeg mig herved at underrette Dem om, at Hs. Kongl. Højhed Kronprindsen har bestemt imorgen Formiddag Kl. 1 at kjøre herfra til Brønshøj for at aflægge en lille Visit hos Dem og saa at bese Ruinerne ved Islehus. De og Deres kjære Frue maa paa ingen Maade gjøre Forberedelser til dette høje Besøg, vil De offerere min naadigste Herre 1 Glas Madeira og os andre 1 Kop Kaffe, vil Prindsen være meget taknemlig, men fremfor alt maa De ikke genere Dem paa nogen Maade, da De ellers generer ham som er saa ligefrem.

Anbefal mig til Deres Frue

Deres hengivne

Sehested.

Besøget er nok spændt af til alles Tilfredshed, thi et Par Dage efter skrives der til Præsten, at »Hans kongelige Højhed befaler mig at takke Dem, gode Clasen, for det interessante gl. Sværd og tillige, at Høistamme beklager, at Veiret idag er saa slet til den ny projecterede Tour, at han vil opsætte det til en anden Dag.«

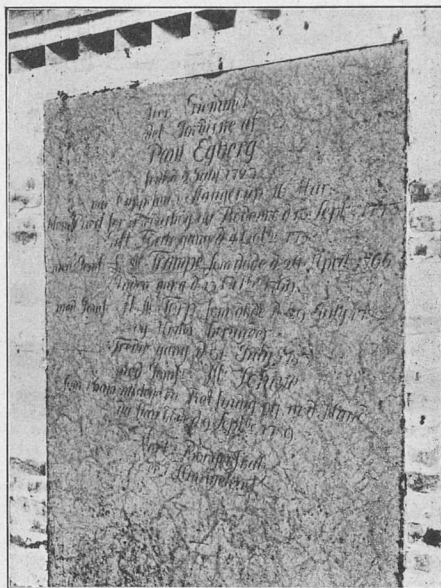
LIGSTEN INDMUREDE PAA NORDRE
KIRKEGAARDSMUR

2) Jens Brun 1639 (se under Herslebs Beskrivelse)

3) Herunder denne Sten hviler erlig velacht Mand Anders Sandersen som bode i Vandløse 24 Aar og bode siden i Husum 32 Aar. Lefvede med sin første Hustru Karen Anders Datter 32 Aar oc kom saa anden Gang i Egtestand med den erligdyderiig og gudfrygtig Quinde Inger Bentes Daatter, lefvede tilsammen 20 Aar og avfledte tilsammen 5 Børn, 2 Dreng og 3 Piger, af vilke henkalde Gud 2 Piger. Den sl. Mand døde i Husum Anno 1652 den 14 Sept. Gud give den-

— Ved Brønshøj Kirkes Restauration i Beg. af 1890erne blev 6 Ligsten, som laa i Kirkeskibets Gulv, indmuret i den nordre Kirkegaardsmur. Indskrifterne lyder saaledes:

1) Her er Niels Hansen begravet, som døde 1608

POUL EGBERGS LIGSTEN

nem med alle troende Christne en glædelig Opstandelse paa den yderste Dag. Denne Sten hafver jeg Inger Bentes Daatter bekoste min s. Husbunde Anders Sandersen til Ære oc hører mig og mine Arfvinger. Jeg ved at min Frelser lefver oc hand skal her efter opveche mig af Jorden oc jeg skal der efter omgifves med denne min Hud oc jeg skal see Gud i mit Kiød.

4) Oluf Schanches (se denne)

5) I. H. S. Her under huiler udi Herren den ærlige og vel acte Mand Niels Andersen i Emdrop, som i Herren er hensofvet Anno 1704 den 4 Mai, i hans Alders 55 Aar.

6) Poul Egberg (se denne)

Ligeledes indsat i den nordre Kirkegaardsmur findes en Ligsten, som før har ligget paa Kirkegaarden over en Grav. Paa Jorden uden for Kirkedøren ligger en Ligsten med temmelig slidt Indskrift over »erlig och welagt Mand salig Niels Søfrensen, som bøde og døde udi Husum 16.. (Aarstallet bortslidt).

*

*

*

Meget Vand er løbet til Stranden, siden de her nævnte Personer færdedes i Brønshøj; deres Ben smuldrer forlængst under Mulde. Der er ringet over Slægt efter Slægt — af de samme Klokker, som den Dag i Dag lyder oppe fra Taarnet. Mangt og meget har forandret sig i Beboernes ydre Tilværelse, men Menneskene selv er næppe meget forandrede, de har som i henfarne Dage deres gode og mindre gode Sider. Meget af det, der skete i gamle Dage, løber ud i Glemselens Hav. Her er forsøgt at løfte en Flig af Fortidens Slør og faa et lille Indblik i, hvorledes Livet levedes, og hvilke Personer der igennem et Par Hundrede Aar færdedes

DET BRØNSHØJ, DER FORSVINDER

i gamle Brønshøj By. Noget kan man ogsaa lære af Fortiden.

Maatte der vokse en sund og lykkelig Slægt op i den gamle Landsby!

Kilder:

Tingbøger for Københavns Rytterdistrikts Birk
Skøde- og Panteprotokoller for do.
Kirkebøger for Brønshøj Sogn (fra 1660)
Herslebs Indberetninger til Hoffmans Foundationer (1761)
Sognepræstens Embedsbog for Brønshøj
Provstens — - Sokkelund Herred
Kirkeinspektionens Bøger
Rytter-Regimenternes Regnskabsbog for Kbhvns. Distrikt
Wibergs Præstehistorie
Den Jonstrupske Stat
Sjæll. Tegnelser (Rigsarkivet)
Sterms Beskrivelse af Københavns Amt
Grandjean: Gravskrifter i Brønshøj Kirke
Forskellige Pakker i Landsarkivet for Sjælland.

Billederne paa Side 8, 12, 84, 104 og 106 er reproducerede
efter Fotografier af Ejnar Glode-Olsen.
